

DUBEN 1911.

ČÍSLO 4.

FR. MLÉČKA.

Paedagogická reforma a křesťanská výchova.

II.

(Dokončení.)

Pojednám-li krátce o jednotlivých směrech moderní paedagogiky reformní, pak nechci zacházeti do jejich podrobných požadavků, neb tyto se rozcházejí do nedozírna!

Poukážu pouze na základní zásady, které vyplývají z praktického uplatnění se jednotlivých směrů. Možno je charakterisovati pěti hesly: Paedagogika volnosti, paedagogika vůle, sociální paedagogika, výchova k umění a výchova k práci.

a) Nejdalekosáhlejší reformní hnutí, které pokouší se o pravou revoluci v nynější výchově, jest naturalistická paedagogika volnosti. U všech přátel reformy shledáváme se s paedagogickým liberalismem. Konsekventně však, a s výslovným odvoláním se na naturalistický názor světový a životní, zastává tento směr jen omezená část paedagogů. Patří k nim na př. Švédka Ellen Key a Ludvík Gurlitt. Kořeny tohoto hnutí tkví v daleké minulosti. Nikoliv Sokrata ani Krista Pána, nýbrž heroy renaissance ráda by považovala Helena Key za „vznešené předky“ své paedagogiky. Skeptik Montaigne jest první v té vznešené řadě.

Od něho přímo vyšel Rouseau-ův „Emil“, toto „přirozené evangelium výchovy“, jak praví Goethe — a on stal se učitelem Herberta Spencera, jehož „kniha o výchově v ohledu intelektuelním, morálním a fysickým“ jako „nejvýtečnější spis výchovný minulého století“ se vychvaluje. Tři nebo dokonce čtyry století podávají si ruce, aby nám podaly v přítomnosti výkvět naturalistické moudrosti výchovné.

A v čem záleží tato? Ve víře v absolutní dobrotu lidské přirozenosti, v důvěře ve správnost přirozených pudů. Tento optimismus

vyjádřil Rousseau první větou ve svém „Emilu“. „Všecko je dobré, jak vychází z rukou Stvořitele, všecko zvrhne se pod rukama člověka.“

Platí-li tato zásada, pak vyplývá z ní nutně důsledek, že pozitivní výchovy není vůbec potřeba. Výchova může pak býti jediné negativní. Její jediným úkolem jest, poskytnouti dítěti čas k volnému vývinu, klesti mu cestu a upravovati půdu, na níž by se bez nucení mohlo vyvíjeti, nikdy ale nezasahovati smělou rukou do tohoto tajuplného vývoje. „Co máme činiti, abychom vychovali tohoto zvláštního člověka“ ptal se kdysi Rousseau. „Bez odporu mnoho,“ odpověděl „zameziti totiž, aby se něco nestalo.“¹⁾ Helena Key dosud s ním souhlasí: „Nenechati dítě v klidu, to je největším zločinem dnešní výchovy oproti dítěti.“²⁾ „Protože toto je pro ně alfou a omegou umění výchovného, opakuj to . . . : „Snaž se, dítě v klidu ponechati.“³⁾ „Klidně a pozvolna přírodu samu ponechati a jen přihlížeti, aby dané okolnosti práci přírody podporovaly: to je výchova.“⁴⁾

K tomuto prvnímu pilíři „negativní výchovy“ přistavěl moderní racionalismus ještě druhý, aby nesl chrám paedagogiky volnosti: Jest to myšlenka o evoluci lidské rasy. Darwinova hypotéza o „přírodním výběru“, Lombrosovo tvrzení o pozvolném potlačování zděděných vloh, hygiena rasy, biologie rasy hrají zde velkou úlohu. Takovýto ideální člověk — nadčlověk nemá vlastně býti vychován — nýbrž vypěstěn. Pak ovšem nastává úplný převrat v poměru mezi mladou a starou generací, mezi rodiči a dětmi. V plném sebevědomí dala tedy Helena Key prvnímu pojednání své knihy název: „O právu dítěte, voliti si své rodiče“. „Jest to zastaralý způsob mluvy“, praví, „že jsme svým rodičům díkem povinni za svůj život. . . . ale v nejvíce případech měly by naopak rodiče prositi děti za odpuštění, že se narodily.“⁵⁾

Při platnosti darvinistické myšlenky vývoje pozbývají pak rodičové i vychovatelé též právo, stanoviti ideály, cíle, k nimž výchova má směřovati. Vždyť oni nemohou věděti, zda příroda nechce zde vytvořiti „nový typ“, nějakou individuální variaci druhu, slovem „nějakého nadčlověka“. Vychovatel neměl by trestati, kárati, varovati, „dalek toho všeho měl by býti, ba on měl by se radovati, vidí-li úchylné tendence u dítěte“⁶⁾.

Než dále ještě. Nejen paedagogická volnost, nejen negace výchovy — naturalismus neustává, dokud nedospěje k čirému zbožňování přírody. Tak praví Helena Key na str. 181 zmíněné knihy:

„Dokud otec a matka neskloní čelo své v prach před urozeností dítěte; dokud nenahlédnou, že slovo dítě je jen jiný výraz pro pojem veličenstva; dokud nepocítí, že jest to budoucnost, která v podobě dítěte v jejich náručí dříme, že jsou to dějiny, které u jejich nohou si hrají — dotud též nepochopí,

¹⁾ Emil, 1 kniha.

²⁾ Key: das Jahrhundert des Kindes str. 113.

³⁾ Str. 172.

⁴⁾ Str. 110. ve 14. vydání.

⁵⁾ Key: das Jahrhundert des Kindes str. 45.

⁶⁾ Str. 123.

že nemají ani moci ani práva, této nové bytosti předpisovati zákony, jako nemají moci a práva, hvězdám dráhu vyměřovati.“

Jest třeba, takovou paedagogiku ještě kritice podrobiti? Nevyřkne křesťanské sebevědomí ihned svůj úsudek nad ní?

Když jednou paedagog Sulzer před Bedřickem Velikým vychvaloval užitky, které přináší Rousseau-ův princip o původní dobrotě lidské přirozenosti ve školách slezských, tu odpověděl mu král: „Mein lieber Sulzer, er kennt nicht diese nichtswürdige Rasse, zu der wir gehören!“ —

Ano, „oni neznají tu ničemnou čeleď, k níž my patříme“ — to možno i dnes říci naturalistickým paedagogům. Ale křesťanské dogma to ji zná. Proto učí o prvotním hříchu, o rozporu mezi pudy, o zákonu těla a ducha, a že jen cizí a vlastní sebevýchovou, poslušností a sebezáporem, bojem a umrtvováním možna je evoluce vnitřního člověka, nikoliv ale přírodním výběrem, hygienou rasy a volným bujením protivých pudů. I my chceme svobodu ve výchově! Kde ale jsou hranice mezi volností a anarchií, to nám praví křesťanská moudrost výchovná.

b) Výchova vůle místo pěstění rozumu, toť druhý požadavek moderní reformy. Vznik tohoto požadavku vyličiti je příliš nesnadným, neb nitky, které k němu vedou jsou příliš spleteny. Tu třeba poukázati na reakci, kterou vyvolala tradiční škola rozumová, třeba vzpomenouti na vliv anglo-americké výchovy mládeže se svým sportem a hrou a tělesným otužováním, na „hnutí ethické“, na proměnu, která v německé filosofii se stala od Schopenhauera a Wundta ve prospěch voluntarismu, konečně nesmí se ani zapomenouti na význam, jaký měla francouzská psychologie sugesce na mnohé paedagogy směru materialistického. Zatím totiž co starší materialismus úplně byl v zajetí nauky o dědičnosti, zatím co učeno, že člověk za své vrozené pudy zločinnosti nemůže, že s fatalistickou nutností je k nim doháněn, přes všechnu výchovu a odpor, — otevřely se i v těchto kruzích oči, když různými pokusy sugesce se ukázalo, jak vůle lidská neustále je pod vlivem cizí vůle, a že tedy také může býti cvičena, vzdělána. Pak ovšem chtěli zase celou výchovu vůle vybudovati na základě sugesce.

Spletitý je vznik a také obsah paedagogického voluntarismu. Kritika se stanoviska křesťanské výchovy nemůže si proto všimati jeho celku, nýbrž jenom jeho částí. Je-li ale jaké moderní heslo, které by docílilo souhlasu křesťanského svědomí, pak jest to výchova vůle. Jak ona sama ze sebe, jsouc vážně a bez předsudků pojata, vede k náboženství a k ocenění dvoutisícleté křesťanské výchovné moudrosti, to možno pozorovati na tak význačném paedagogovi Bedřichu V. Försterovi. „Náboženství jediné“, píše Förster, „mluví původní řečí duše — kdo chce duši a oduševnění života, ten nemůže zrazovati s náboženství“. ¹⁾

Než — přes všechnu příbuznost mezi výchovou vůle a mezi křesť. výchovou, třeba nám v jednotlivých otázkách tázati se o radu svého vnitřního rádce! Nelze upříti, že tělesná výchova je základem výchovy vůle. Než křesťanský cit stanoví i zde meze, neboť zná povýšenost ducha nad

¹⁾ Schule und charakter. Str. 203.

tělem, byť i zmíněná Švédka Key-ová se nám posmívala, že „u nás stále ještě duše shlíží s patra na tělo“. Tělesná výchova má veliký význam a vliv na vůli dítěte — než my musíme protestovati proti tomu, aby tato výchova dávána byla v moc spolkům, od dozoru školy úplně odloučeným. Proč nepřevezme školy sama do svého programu tento obor, proč zdráhaly se tak mnohé škola proti navrženým od ministerstva vyučování třem hodinám tělocviku, mluvíce při tom o přetěžování dětí, přetěžování učitelstva, když ve zřizovaných kursech tělocvičných vlastně titěž učitelé tělocviku vyučují? Je v tom jistá tendence a proti této třeba nám protestovati!

Otázka pohlavní je jistě nejobtížnější v celé morální paedagogice. A právě proto musí sobě křesť. vychovatel počínati zde s větší opatrností než ukvapeností, aby neničil, kde chtěl stavěti!

Kdo by pochyboval, že „ethické poučování“ může se zkusiti i mimo náboženství a též na základě jiných motivů než jsou náboženské? Kde ale křesť. vychovatel upozoruje, že toto „mravní poučování“ pod pláštěm neutrality má býti nástrojem v boji proti jeho názoru světovému jako ve Francii a jinde — pak musí je odmítnouti. Rada, kterou nám dává „křesť. moudrost výchovná“ na poli „výchovy vůle“, zní: „zkoušejte všechno, nejlepšího se přidrže!“

c) S „paedagogikou vůle“ rada se v dnešní době ve spojení uvádí — zatím aspoň v Německu — „paedagogika sociální“, jako „s morálním poučováním“ zase „státoobčanské vyučování“.

Byl to professor Natorp, který r. 1897 v Magdeburce na prázdninovém kursu vypověděl boj klassické paedagogice školy Herbartovy. Uvedl dva důvody proti této škole: Herbartova paedagogika je intelektualistická místo voluntaristická je individualistická místo sociální. Svůj system uložil v knize: „Sozialpaedagogik“ — theorie výchovy vůle na podkladě společenském.“ Mnozí theoretikové s ním souhlasili, a tak vyskytl se system „sociální paedagogiky“, kterouž ovšem lépe možno zvatí „socialistická paedagogika“. Základním dogmatem je věta Natorpova: „člověk se stává člověkem jedině lidskou společností... Jednotlivý člověk je vlastně abstrakce... bez společnosti není ani člověkem.“¹⁾

Pak nelze se ovšem diviti, že v takovém vztahu setkáváme se s názorem, který vyslovil ku př. Döring: Vylučte rodiče z výchovy! Že mezi takovou sociální paedagogikou a křesť. výchovou není mostu, netřeba podotýkati.

Než — Natorp, Döring — jsou theoretikové, a nebylo třeba jejich jmen ani v praktické reformní paedagogice uváděti. Kolik je těch, kteří četli Natorpa? A přece ozývala se tou dobou celým Německem chvála jeho, a s prken divadelních ve „Flaschsmannu vychovatelů“ zavzněla dokonce alternativa: Natorp nebo Herbart? Ideální učitelstvo rozhodlo se pro Natorpa. Co bylo příčinou této chvály, když system Natorpův zůstal nepoznaným? Krásné slovo: „Sociální paedagogika“ -- heslo, které tak moderně, tak časově zní! „Jsem pro sociální paedagogiku“, pravil jeden a myslil tím, že má se starati o sociální poměry zavržených dětí. „Jsem pro sociální

¹⁾ Natorp: Socialpädagogik str. 68.—69.

paedagogiku“, pravil druhý — a myslel tím ochranu mládeže — a opět jiný, že se má mládež poučovati o sociálních otázkách. To pak ovšem není „sociální paedagogika“ ve smyslu Natorpově, nýbrž sociální práce, sociální výchova ve smyslu křesťanském, jest to praktické provádění slov Spasitelových: „Lito je mi zástupů!“

V době nejnovější vzal tento problém na sebe určitou formu. Vznikla z něho otázka „státoobčanské výchovy“, Vyrůstající třídní egoismus, vzrnající se lhostejnost ke kulturním zájmům státu a společnosti lidské tento problém pozdvihly.

Jak zachová se k němu křesť. vychovatel? Ukáže mu křesťanské svědomí i zde cestu? Ano, ale teprv tehdy, až ujasní se pojem „státoobčanské výchovy“. Kerschensteiner, jeden z nejlepších zastánců tohoto směru praví: „Největší potíž . . . spočívá především ve stanovení pojmu státoobčanské výchovy“. Zůstane-li tato výchova věrna svému ethickému úkolu, chce-li toliko v „pracující třídě“ „státoobčanským poučováním“ vychovávat ve ctnostech odnášejících se k sociálnímu úkolu — jak Kerschensteiner a jeho americký předchůdce John Dewey praví — pak podá jim křesť. vychovatel ochotně ruku k práci. Má-li ale „státoobčanské vyučování“ státi se nástrojem v ruce právě vládnoucí strany, prostředkem ku spoutání svědomí, pak je křesť. výchova odmítne jako pro vyučování bezcenné.

d) Přecházím ku čtvrtému směru reformnímu: „výchova k umění“. Roku 1889 vyšla podivuhodná kniha s názvem: „Rembrand als Erzieher“ von einem Deutschen. V předmluvě se praví: „V širokých kruzích německého světa mizí zájem na vědě. Dnové objektivita chýlí se k svému konci a subjektivita klepe za to na dvěře. Vracíme se k umění“. A v skutku, od vyjití této knihy znamenati návrat k umění — i ve výchově! Těžko říci, kolik přispěl Julius Langbehn — neb tento konvertita, teprve po smrti prozrazen jako pisatel oné knihy — k tomuto hnutí, jaký vliv mělo asi 50 vydání jeho knihy; neb jisto jest, že touže dobou začalo v Hamburku hnutí ve výchově k umění. „Umělecké obrazy“, „umělecká výzdoba školních síní“ tlačí se do škol. R. 1896 napsal H. Wolgast knihu: „vom Elend unserer Jugendliteratur“. Brzo na to pořádají se „porady o výchově k umění“ r. 1901 v Drážďanech, 1903 ve Výmaru, 1905 v Hamburku. Pro děti pořádají se divadla a koncerty. Školní knihy a pomůcky mění se pod divotvorným proutkem umění. Navštěvují se musea, ve škole místo úryvkovitých článků čtou se celé knihy, cenné básně.

Než umění se má ve škole nejen ukazovati, ono se má též tvořiti. Celé vyučování budiž umělecké: činnost učitelova i práce žákova. Nejprve ovšem muselo změnu doznati vyučování kreslení; než i ve hnutí pro „volný sloh“, pro názorné vyučování je přiměřené jádro. A vývoj tento ještě není u konce. Vždy nové a nové náměty vyvstávají na tomto poli.

Při žádném hnutí moderním není si třeba více přátí vždy přítomného mentora, jakého máme v křesť. moudrosti výchovně, jako právě ve výchově k umění. Neb, kdo chtěl by býti takovým *barbarem*, aby zásadně vykazoval umění ze školy a z výchovy, když ono má své čestné místo i v kostele? Kdo by mohl býti ale také tak krátkozrakým, aby přehlížel, že první úkol výchovy není aesthetický, nýbrž ethický?

Prorocky přímo praví Förster ve svém díle „Schule und Charakter“, že ve snaze vychovávat v umění tkví nebezpečí pro mravní charakter žáků, neboť „mladí lidé, kteří příliš navykli sobě na estetické dojmy, příliš snadno upadají do změkčilého a požívavého názoru životního a při zjemnělém krasocitu propadají vlastně surovosti. Nemocní a chudáci vůbec urážejí často estetický vkus: kdo tedy své estetické city příliš kultivuje, ten bere úhonu na své duši — na své lásce k bližnímu. Je proto nesmírně důležité, vedle umělecké lásky pro krásno pěstovati též slitovnou lásku pro znetvořené a škaredé“.

A tak každou chvíli může v nitru vychovatele nastati konflikt mezi mravním a mezi krásným. A tímto výstražným voláním křesť. výchovy získají též mravní cíle výchovy. Jak zamezí se časná zralost, blaseovanost a vnitřní přetvářka u dětí, když navykne si vychovatel při estetickém poučování tázati se nejen paedagogické módy, nýbrž i svého vlastního nitra a svého křesťanského citu!

e) Zbývá promluvit ještě o jednom principu paedagogické reformy „o výchově k práci“. Podaří-li se v přítomné době kterému heslu, aby dobylo nadvlády nad těmi různými směry reformními a aby tím přivedlo do celé nové paedagogiky jednotný běh, pak připadne tato nadvláda jistě tomuto směru.

Paedagogika volnosti a vůle, výchova sociální a umělecká teprve tehdy se uplatní, až do našich škol najde průchod didaktická zásada dětské „produktivnosti“, až „paedagogika činu“ nastane místo „paedagogiky slova a názoru“, až tedy místo školy „učící“, papírové zavedena bude „škola práce“. Heslo „škola práce“ jest od včerejška. Základní její idea prodělala ale dlouhou cestu, než u nás došla uznání. Fr. V. Fröbel zakladatel školek, musí býti jmenován jako první u v ě d o m ě l ý zastánce této myšlenky. Fröblovy školky, které zařízeny byly úplně na základě dětské samočinnosti, která v prvních letech dětství ve hře se jeví, měly ze začátku mnoho odpůrců. Pro severní Ameriku byly však základem celé školské organisace.

Tam nejdřív uplatnila se „paedagogika činu“, „produktivní učení“, zastoupená v theorii vynikajícími paedagogy, jakým byl na př. John Dewey, uvedla se do praxe vyučováním rukodělným, laboratoří, školními kuchyněmi, školními dílnami atd.

Od té doby, co G. Kerschensteiner ve své přednášce na oslavu Pestalozziho r. 1908 v Curychu: „škola budoucnosti, škola práce“, vynesl heslo: „z naší školy knižní musí se státi škola práce, která souvisí se školou hry v prvním dětství“ našel tento nový ideál školy i u nás mnoho zastánců.

Přišli i odpůrci a pronášeli snad nedosti spravedlivé předhůzky: nazývali „školu práce“ „školou hraček. A tak označili přesné stanovisko, kde se přívrženci školy práce poraditi musí se svým křesť. svědomím. Všude tam, kde nepodaří se „škole práce“ spojití zásadu „volné samočinnosti“ s u s p o ř á d a n o u prací a s vědomým pokrokem poznatků u žáků, tam všude nenalezne souhlasu s „křesťanskou moudrostí výchovnou“. Jak přesně bude muset učitel rozpoznávati ve škole pracovní mezi zájmem

a všetečností, mezi prací a hříčkou, mezi radostí z práce a svévolí! Jak pevně bude muset míti na zřeteli účel svého vyučování, když zvrhlé poměry budou ho stále od tohoto účelu odváděti. Se zásadou činnosti žáků roste tedy zodpovědnost učitelova a tím význam oné vnitřní instance, kterou jsme nazvali „křesťanská moudrost výchovná“.

„Moderní paedagogika reformní“ a „křesťanská moudrost výchovná“ jsou pojmy jen na oko disharmonické, kde se ukáže dissonance, tam musí vychovatel hledati narovnání ve své duši: pak teprve povstane ladný ton, ten nejlepší školní ton. Nátlak a touha po reformě samy o sobě ho nepřivodí. Ony vedou spíše k neklidu, k roztržtění a zmatku. Rozvážné nadržování starému, vyzkoušenému také toho nedocílí: to by byla šablona a stagnace. Obě musí spolu působiti: touha po reformě budiž silou hybnou, která ku předu pohání; ale ku předu k onomu cíli, který vytkla křesť. moudrost výchovná, Místo však kde toto vyrovnání státi se musí, jest vždy a všude osobnosti vychovatele. V nitru duše musí právě tak pěstěna býti touha po pokroku, jako moudrost, vytrvalost a stálost.

E. M.

Klostermannovy názory nábožensko-kulturní.

Naše přední časopisy literární, „Meditace“ a „Nový Obzor“, upozornily již na novou knihu Klostermannovu „Snímky lidí a věcí,“¹⁾ v níž uložil autor vedle jiných osobních vzpomínek i své Credo náboženské a své názory o četných časových otázkách kulturních. A co nás zvláště u něho těší: učinil to tak přímo, otevřeně a neohroženě, že něčemu takovému nejsme v našich úzkých literárních poměrech ani zvyklí. Naši přední literáti buď ignorují otázku náboženskou, nebo mluví o jednotlivých zjevech jejích s posměchem, ba často se zjevným nepřátelstvím. Tu přichází spisovatel, který již dospěl k zenitu své tvorby, a odvažuje se k dlouhé řadě románů přidružití knihu, věnovanou z velké části úvahám o základních problémech životních.

Nejsou to ovšem úvahy odborníka, vědátora. Klostermann mluví tu jako člověk prošlý školou života, jenž mnohému jej naučil. A sám přiznává upřímně: „Nejsem theolog, a pokud se týče filosofie, jsem pouhý dilettant a dalek všeho neomylnictví. Jednoho, doufám, snad mi nepopře žádný člověk dobré vůle, jenž pozorně dočetl tuto skromnou stať: že jsem vyložil upřímně své názory. Jsem starý člověk a mám za to, že než odložím péro navždy, musil jsem tak učiniti.“ (str. 198.) Nejsou také všechny ty názory dogmaticky přesné, ba mnohé jsou docela nesprávné a nekatolické — výsledek to celé dnešní liberalismem nasáklé výchovy a důkaz, jaká neznalost a povrchnost i v základních otázkách náboženských vládne často v naší laické intelligenci. Než dnes nevede se již tak boj o jednotlivé bludy, spíše klade se každému dilemma: věříš — nevěříš? Nastává „třídění duchů,“ a dle toho čím dále

¹⁾ Vyšla jako XVII. díl „Spisů“ Klostermannových u Jos. R. Vilímka v Praze 1910. Cena 3 K.

tím více seskupuje se lidstvo ve dvě strany: věřících a nevěřících. A tu Klostermann prohlašuje mužně své: Credo — Věřím . . .

Poněvadž dnes zneužívá se často výroků slavných mužův a vyhledává se kdekteré slovo jejich namířené proti náboženství nebo církvi, neškodí někdy užítí na obranu téže zbraně. Uvádíme tu tedy některá místa charakteristická, vybraná z knihy Klostermannovy, aby byla po ruce — jiná zase, abychom se nad nimi sami zamyslili a uvažovali Celek pak poskytne zajímavý pohled do duše vážného a jistě ne posledního autora českého.

(N á b o ž e n s k é C r e d o.) „Věřím v Boha všemohoucího, nejvyšší dobrotivého, ve věčnou Lásku, vše objímající, ve věčný, svrchovaný lad a ve věčnou, svrchovanou krásu, k nimž duše se povznáší; věřím v nesmrtelnost svou, v nesmrtelnost každého zvláště i všeho tvorstva dohromady; věřím, že vše spěje za svým zdokonalením; věřím, že v Ježíši, synu Marie Panny, vtělila se Boží láska, že byl synem Božím a vykupitelem lidstva, za něž zemřel na Golgotě; věřím, že vstal z mrtvých, ačkoli můj rozum nestačí, abych si vyložil, kterak se tak státi mohlo, ale věřím v jeho zmrtvýchvstání proto, že čemu učil, zemřítí nemohlo, čehož musila býti dána záruka; věřím ve vše, čemu učil, poněvadž vše je dobré a vznešené; věřím tím spíše a tím pevněji, ježto ti, kdož o něm svědectví vydali, byli prostí a chudí duchem; věřím v božský původ křesťanského učení, protože se rozšířilo a svět si podmanilo, přes to, že mělo vznik svůj v ponížených vrstvách nejopovrženějšího národa veleříše římské; věřím v utěšitele a učitele Ducha svatého, ježto tím jménem nazvána jest světlá jiskra, vytryskující z Božstva, přebývající v každém z nás i mezi námi, vedouc k dokonalosti lidstvo a všeliké tvorstvo. V to vše věřím a zdá se mi, že nic z toho není proti rozumu, přes to, že mnohé věci jsou nad můj rozum, ale můj cit mi praví, že moje víra není marná. Věřím i v zaslíbení mistra Galilejského, že přijde k nám království Boží, až naplní se čas.“ (str. 141—142.) Vzdělanému katolíku ovšem jsou na první pohled patrný četné nepřesné výrazy tohoto „vyznání“.

(Cesta k Bohu.) Jak autor přiznává, neměl vždycky víry, ztratil ji a bloudil různými oklikami. K Bohu přivedla jej především příroda, již tak vášnivě miluje a jejíž krásy vylíčil v nesčetných obrazech rozsetých po stránkách románů a povídek. Zde doznává to sám: „Pohled do dílny přírody utvrzuje v mém nitru víru v Boha jediného, v nejvyšší Moudrost a svrchovanou Lásku a ve věčný život a víra tato mě blaží a útěchu mi poskytuje. A mně-li, proč ne Tobě, můj drahý, proč ne každému? . . . (str. 134.)

(Potřeba víry.) „Potřeba jakéhosi pozitivního náboženství a víry ve věci nadpozemské, nadsmyslné — nikoli protirozumové — naprosto proti-rozumovým není snad ani fetišismus, neřku-li víra křesťanská — kotví hluboko v srdci člověka. Kdo se jich zřekl, ze srdce si je násilím vyrval a jiného nedocílil nežli toho, že sám se zbavil nejmocnější a nejsladší útěchy. Tvrdí-li mi kdo, že není možno, aby vzdělaný člověk věřil, odpovím mu na to: Buď násilně, příteli, umlčuješ vnitřní hlas, jenž ti opak praví, nebo se bona fide mýlíš, ježto jsi víry ještě nenašel, kterou poctivě hledáš, byv o ni oloupen velice pravděpodobno neláskou a špatným příkladem některého z těch, jehož úkolem bylo, utvrdit ji ve tvé duši. Mluvím tak k tobě z upřímného srdce a vím to, poněvadž, životem všelijak byv zmítán, víru jsem ztratil, ale našel

jsem ji zase a úplně jsem si vědom, čím mi jest. Neočekávám od Boha, že mně k vůli cosi změní z toho, co od věčnosti ustanovil, ale doufám, že povolá k očistě a ke zdokonalení to, co žije ve mně nehmotného, vyššího a co nepomine s mým tělem“ (str. 187.—188.)

(Náboženství nedá se nahradit.) „Kdo však má za to, že jest povinnosti pokrokového člověka, pokládati všelikou pozitivní víru za stanovisko přemrštěné, za překážku, aby povznesena byla úroveň vzdělanosti mass, která překonána býti musí, aby lidstvo mohlo pokročit na dráze ke zdokonalení a obrození společnosti lidské, že tudíž třeba vyhladiti a lidem ze srdce vyrvati i křesťanské náboženství vůbec a katolické jeho vyznání zvlášť, nechť uváží, oč usiluje. Co vezme lidu a co mu dá výměnou? — Snad nějakou soustavu mravní filosofie? — Marné počínání! Ta nepostačí, mluvíte si cokoli, ani vysoce vzdělanému intelligentu, neřku-li prostému člověku, jehožto představy o mravních povinnostech jsou nerozlučně vázány na pozitivní víru, na božskou spravedlivost, která odměňuje a tresce, a jemuž filosofická abstrakce jest a zůstane planým, nesrozumitelným přívalem slov. Prostý člověk hledá útěchy ve trampotách všedního života, útěchy, aby mysl neklesla a pozitivního vodítka, jehož potřebuje, aby udržel mravní rovnováhu. Vezměte mu tuto útěchu, toto vodítko a uvidíte, co z něho učiníte. Zmatete mu rozum a způsobíte, že srdce jeho vyprahne.“ Dokladem uvádí pak zbožný lid jihočeský, jenž právě svou věrou odolal záplavě cizáctva, zachoval si půdu a s ní i dobrý mrav a národnost. Nyní mnozí z nich odcházejí do Vídně a jiných měst, a vracejí se často nejen bez víry ale i mravně zkažení a leckdy odnárodnělí.

„A přece téměř všichni jsou ve smyslu jistých hesel nadmíru „pokrokoví“. Nevěří ani v Boha, ani v čerta, ani v nebe, ani v peklo, nechodí do kostela, posmívají se kněžím a dovolávají se při každé příležitosti svého vše pronikajícího, vše obsahujícího rozumu. Posmívají se ovšem také prostým mravům svých otců, matek a bratří, rodnému svému jazyku a domovině, z níž vyšli. Aby se mi rozumělo: netvrdím, že pokroková hesla udělala z těchto lidí opravdové karikatury typu lidského, poukazují pouze k faktu, že tato hesla o sobě nemohou stačiti ani na povznesení lidského intelektu, ani na mravní zušlechtění člověka. Užijte jich na podvrácení a ubíjení mravních zásad, jež jeho víra a náboženské nazírání vštěpovaly prostému člověku, a vzali jste mu netoliko útěchu, která by ho byla sílila v dobách zlého protivenství, ale připravili jste ho i o všelikou mravní sílu a učinili jste jej nezpůsobilým odolati zlým jeho pudům, pustému sobectví a pokušení zevně naň dorážejícímu. Prospěli jste tím jemu, národu, lidstvu?

„Věřte: lepší jsou lidé všude tam, kde si zachovali víru v Boha, kde chodí do kostela, kde se řídí zásadami pozitivního náboženství, jež jim tlumočí byť i nehodní kněží, než tam, kde tak nečiní. Stokrát jsem se o tom přesvědčil a přesvědčil se každý, kdo zná lid a jeho potřeby a kdo si zachoval trochu nepředpojatosti“ (str. 188—193).

(Útoky na náboženství nejsou pokrokové). „Rozhodně nejsou pokrokové útoky, jež směřují proti samému jádru víry, proti pozitivnímu náboženství vůbec; není pokrokové soustavné a paušální snižování kněžstva a jeho autority a posmívání se obřadům církevním a jich zlehčování. Kdo věří v Boha, v učení Kristovo, kdo chodí do kostela a přijímá

svátosti, není ještě tmářem a zpátečníkem, za jakého jej označují jistá hesla. Tím, že církev, ukládajíc pokání za spáchané zločiny a hříchy, je odpouští, dojista jim ještě nehoví. Či neodpouštíte vy taktéž? — Vždyť dokonce omlouváte zločince, prohlašujete je za nešťastníky, stížené mravním šílenstvím, paralysou (ztrnulostí) vůle; vždyť přece nepopíráte pokrokovost učení Lombrosova o rozeném zločinci, o jeho nepřičetnosti a o dědičné zatíženosti. Když tedy takovému nešťastníkovi odpouštíte jeho provinění, ovšem se svého hlediska, proč medle zazíváte církvi, že i ona se svého hlediště odpouští? Kdyby se vám řeklo, že svým odpouštěním hovíte zločinům, bránili byste se, a to právem, protože by se vám křivdilo. Nekřivďte tedy i vy církvi“ (str. 186—187).

(Úcta P. Marie a otázka ženská). „Chápu, že souvisí s křesťanstvím kult matky — panny, který zhoustl v dogma o neposkvrněném početí, protože bylo třeba ideálu ženy vznešenějšího, nežli byl ideál ženské krásy, jenž vyvrcholil v kult hetéry. Pokládám kult Bohorodičky a plynoucí z něho idealisování ženy, jak matky, tak i panny, za svrchovaně poetické a zároveň — neostýchám se to vysloviti — za nanejvýš pokrokové, ježto jemu jedině sluší přisouditi zásluhu, že žena přestala býti pouhým předmětem rozkoše nebo služkou muže, ba jeho otrokyní, věcí, již lze odhoditi nebo vyměnit, jakož bývalo a se činívало všeobecně ve starověku a jakož dosud bývá a se činí u národů a jednotlivců kulturně a mravně nevypělých (str. 142—143).

(Křesťanství a umění). „Nelze popřítí ohromného vlivu, jež mělo (křesťanství) na vývoj umění. Převzalo žalmy ze starého zákona, vytvořilo zpěv a hudbu chrámovou, přetvořilo umění malířské, osvojilo si plastiku staroklassickou a pokračovalo v ní, vkládajíc do svých tvoreb nejen krásu těla, ale i výraz duše, a stavělo na počest Nejvyššího vznešené svoje chrámy. Z křesťanství vytryskly nejkrásnější lidové zpěvy románské i slovanské; přijavše víru Kristovu, divocí piráti normanští rukou obrácením stali se nejnadšenějšími a nejlepšími trovéry Francie a nejproslavenějšími staviteli nejvznešenějších a nejladnějších chrámů na světě. Viz Karolinskou Epopeji a dočteš se, jak Raynaud de Montaubau, křesťanský rytíř, navrátil se z Palestiny, kde bojoval za víru, jal se budovat chrámy s tímže svatým zápalem, který jej hnál do boje“ (str. 136—137).

(Křesťanská kultura a — Machar). „Jsem pokrokový člověk, můj drahý, přesvědčeně pokrokový, ježto věřím, že čím dále tím více se blížíme metám poznání všech věcí a zároveň ideálům dobra a krásna, ale necítím se pokrokovým ve smyslu těch, kteří vidí v křesťanství překážku vývoje lidské společnosti, kteří mluví o jedu, přišedším k nám z Judeje, kterým chrám sv. Petra v Římě zdá se býti rotundou objímající velikou tančírnu a kteří vůbec popírají umění křesťanské. Tak ovšem já nenazírám na vývoj naší společnosti, naší kultury a našich duševních potřeb a jsem, doufám, v dobré společnosti, ježto Goethe, Winckelmann, Byron, Bulwer, Bourget atd., kteří snad také něčemu se přiučili, pohlížejí na Řím křesťanský ne-li stejně, tož aspoň podobně jako já. Ti jsou ovšem zastaralí, skoro předpotopní; moderním v očích jistého druhu našich pokrokovců jest za to našemu věku vzdálený císař Julian, řečený Apostata, kterého zas já poklá-

dám za typického zpátečníka. — Také v prostotě své — přiznávám se, že jsem chudý duchem — nemám za to, že by každý papež byl býval a byl záludným ošemetníkem, prolhaným násilníkem, tyranem lidstva atd., každý biskup a každý katolický kněz tmářem ze řemesla, podvodníkem a darmožroutem, a každá farská kuchařka integrujícím článkem katolické hierarchie. Je mi z té duše líto, že velký básník, který nám sepsal *Tristium Vindobona* a tolik jiných krásných věcí, jehož talent tak rád uznávám a jehož si jinak vysoce vážím, svým entusiasmem pro antiku a svým protikřesťanským fanatismem se nechal strhnouti do takových krajností a do té míry zapřel svůj jinak pronikavý um, že úplně ztratil s očí červenou nit všelikého vývoje na světě, který se děje dle věčných, svrchovaně důsledných zákonů, takže vše, co se stalo, jsouc výslednicí nescíselných, všemi směry působících složek, neodvratně státi se musilo. Není možná, aby člověk poznal a přehlédl všechny síly a impulsy soudobě s ním působící, ale výslednici postřehnouti lze, a toto vystihnoutí výslednice jest úkolem nepředpojatého, kulturního historika (str. 139—140).

(Křesťanství a antika). „Křesťanství nezničilo starý klassický svět a jeho společnost a jeho nazírání na lidi a na věci, čehož mnozí tak velice litují, ale klassický svět sám v sobě se zhroutil, když úkol jeho byl vyplněn, a křesťanství nastoupilo vládu po něm a na jeho troskách, protože neskonale lépe vyhovovalo potřebám všech národů a všech lidí, jsouc založeno na podkladě mravně povznesenějším, na vzájemné lásce, na altruismu, na rovnosti všech, pojmech to starověku neznámých. Co staropohanský svět měl dobrého, pro budoucí vývoj lidstva užitečného, křesťanství to nezničilo, naopak, pečlivě uschovalo přes dlouhé doby kvašení, přes klíčné věky tmy a surové vlády pěstí silnějších nad slabšími. Když čas se naplnil, jehož bylo třeba, aby nové řády se mohly utvořit na troskách římských řádů a kultury staroklassické, rozbitých drsnou pěstí přivalivších se se všech stran barbarských, pravda, ale přece jen mladých a vývoje schopných národů a kmenů germánských a snad i jiných, kteří, přijavše křesťanství, jazykově utonuli v moři přemožených Latinů a latinisovaných Gallů, Iberů a Ligurů, církev římská, zachovavši jazyk latinský a tím i jednotu veškerého vzdělaného světa, aspoň pokud západu se týče, zachovala jednotu za tehdejších poměrů pro další vývoj nevyhnutelně potřebnou. Kláštery se jaly sdělovat se společností laickou o pokladech, dlouho přechovávaných a rozmnožovaných ve svých klenbách a celách. Co přišlo na zmar, doplnilo se z knihoven východořímského — řeckého — císařství (str. 146—147).

(Úloha duchovenstva v církvi. Coelibát). „Chápu taktéž, a nutným a dobrým se mi podobá, že, dokud společnost lidská, která se utvořila po pádu římské říše, nevypělá a takořka ve stáří dětském se nacházející, svou cestou se ubírat neuměla, duchovenstvo — klerus — se uvázalo v její vedení a v poslušnosti ji drželo, ježto jedině kněží představovali inteligenci. Proto je také stejně spravedlivo, že kněží pilně a energicky se zasazovali o jednotu víry, obřadů a kázně, ježto jinak by bylo nastalo úžasné drobení, vedoucí k opravdové anarchii. Každý, i ten nejmenší potentátek by si byl upravil víru a společnost náboženskou podle toho, co jemu by se bylo zdálo vhodným a prospěšným, a kolik vládců, tolik neo-

mylných papežů by bylo povstalo. Nechť posoudí každý, byl-li by býval možný pokrok za takových poměrů. Že přes to, že Kristus prohlásil, že říše jeho není s tohoto světa, církev strhla na sebe velké kvantum světské moci, jak bezprostřední, tak i zprostředkované vlivem, kterého dosáhla nad panovníky světskými, jest jen konsekvencí toho, co jsem právě řekl. — Že se ne vytvořila dědičná kasta kněžská, k níž došlo všude jinde, kde kněží převahou své intelligence se dostali ke vládě nebo aspoň k rozhodujícímu vlivu na státní správu, tohož příčina v tom, že bylo zavedeno jich bezženství; byli tedy nuceni doplňovati své řady vždy zase jen ze stavů světských, laických. Papež Řehoř . . . zameziv utvoření se kasty kněžské, která by byla měla neomylně v důsledku roztržení veškeré společnosti v jiné kasty, otevřel dráhu pokroku, byť tento s počátku velmi zdoluhavě se připravoval (str. 143—144). Přes to o několik stránek dále mluví autor proti coelibátu, pro nějž — prý — dnes již není důvodu; je prý to instituce přežilá, jež vyžaduje tak velkého odříkání se, ubíjí přírodu (?) a podmiňuje téměř nadlidské ovládání těla. — Nemám věru — praví — odvahy, hoditi kamenem po knězi, jenž po této stránce podlehl pokušení, ale přes to se nedivím, že poklesky, jichž tuto jednotlivci se dopouštějí, tolik pohoršení způsobují, stav duchovní zlehčují a — neprávem — víru v kořenu podlamují. Jest přirozeno, že kněz, jenž jest povolán, aby předcházel ostatním světlým svým příkladem, bývá nejprísněji posuzován a že se při něm tak snadno zapomíná, že je člověk jako jiný, chybný a slabostem podrobený . . . (str. 157—158).

(Manifestace katolické.) „Nenahlížím, čím manifestace takové překážejí těm, kdož se jich nesúčastní. Průvody, pouti, náboženské slavnosti vůbec, konaly se za všech časů, protože massy lidu cítí potřebu vybavovati se v jistých dobách a za daných příležitostí z mezí, do nichž všední život je poutá. Nepopírám, že tu a tam vedou k nepřístojnostem, že se za nimi skrývají i různé nešvary, ale v celku přece dlužno přiznati, že povznášejí mysl účastníků a že tisíce lidí z nich čerpají útěchu. Je proto třeba, pohlížeti na ně zrakem nepředpojatým. Zapovídat je šmahem, protivuje se mi a vidí se mi býti právě takovým omezeným a bezduchým policajstvem, jakým jest zapovídaní všelikých politických a národních manifestací a slavností“. (str. 165—166.)

(Nedostatky při náboženském vyučování) pokládá Klostermann za hlavní příčinu vzrůstající se dnes v massách lidu nevěry. Nelze popřít, že vidí leckde dobře, ale přední výtky jeho jest jistě nesprávná: pokládá totiž knihu Genesis za pouhou mytologii národa židovského, jejížto názory o kosmogonii, o stvoření člověka, o zjevení božím atd. jsou prý vyvráceny novějším bádáním vědeckým. Doklady ovšem, jež uvádí k svému tvrzení, nesnesou měřítko vědeckého: jsou to většinou námitky, jež stokrát již vyvráceny v každé příručce exegetické či apologetické, vždy znovu se vynořují. Usuzuje pak takhle: věci ty jsou podle nynějšího stavu vědy proti rozumu — proto se jim nemá ve škole učiniti. „Není-liž lépe — praví — neučiti děti něčemu, co se přiči rozumu, než připouštěti, aby se jim pak říkalo: Nepřemýšlejte o tom a věřte prozatím; až dorostete, sami uvidíte! — nebo: Nevěřte takovým povídačkám, však v ně kněz sám nevěří — a přivodit tím zmatek do mladých hlav a položit základ budoucí nevěry a naprostého

atheismu a přechoasto z něho vyplývající mravní zvrhlosti? — Nedávno tomu, tázala se mne sedmnáctiletá dívka z rodiny dělnické, bezúhonná životem, hodná a pracovitá, byl-li vůbec kdy Kristus; bratr dělník prý jí řekl, že nebyl, právě tak jako nebyli Adam a Eva.“ (str. 163.)

Stávají se ovšem dnes často takovéto konflikty, jež bývají příčinou potomní nevěry, ale tu přece nemůže ustoupiti náboženství se svou zjevenou pravdou před nedokázanými hypothesami a leckdy i dobrodružnými dohady. Nesnadnou, ale nutnou úlohou učitele náboženství jest pouze, aby výklad zjevených pravd přizpůsobil skutečným, dokázaným výzkumům vědeckým toho oboru. Jak daleko může jíti výklad, které události dlužno pokládati za historické, o tom rozhodla nedávno Biblická komise římská.¹⁾ A bylo by opravdu záslužno, zpracovati na základě nových badání vědeckých biblické katechese pro vyšší stupně obecných škol . . .

Druhá výtká Klostermannova týká se již osobního působení katechetů. Nemůže ovšem platiti všeobecně, jest jistě v mnohém přehnána, ale neškodí, abychom o ní v soukromí meditovali a snad i svědomí si zpytovali. „My všichni, kdož jsme prošli školami, víme, že přemnozí katechetové málo dbají této zásady (že totiž v náboženství třeba hleděti i na cit.) Již v obecné škole, ještě více pak na školách středních, na gymnasiích a reálkách, tak sobě vedou, jakoby každého žáka připravovali na budoucího doktora theologie, a neúprosně a tvrdě jej nutí do bezduchého a doslovného dření dogmat, mravouky, obřadů i biblické dějepavy, budíce takto a důsledně rozmnožující v jeho duši odpor netoliko proti svým osobám, ale i proti předmětu, jemuž vyučují. Nechť se pak nediví výsledkům svého bláhového, neomluvitelného konání, jímž náboženství lásky bylo zvrhnuto v krutou duševní trýzeň . .

„Ty, jenž jsi povolán, abys byl mládeži učitelem náboženství lásky, buď pamětliv, že především sám musíš býti srdce dobrotivého, shovívavého. Nemáš-li ho, nejsi způsobilým zastávati úřad, v nějž jsi se uvázal. Mimo to jest třeba, abys nebyl bez prohloubenějších vědomostí, čerpaných ze studií psychologických. Buď jist, že mládež rozpozná, která tvoje slova trysknou z niterného přesvědčení a z vlastního tvého dobrého srdce a která nejsou než kovem zvučícím, pláštikem, utkaným z falešného pathosu! Slovo ze srdce trysknoucí dozajista i k srdci cestu si prorazí!“ (str. 166—167.)

Není účelem tohoto článku polemisovati s ostatními méně správnými názory autorovými. Potřebovaly by širšího rozboru a vysvětlení. Klostermann má dobrou vůli poznati pravdu a prospěti lidstvu i církvi, a má také odvahu říci otevřeně, co si myslí, ač ví, že bude prohlášen za zpátečníka a že vládnoucí kritika zlomí meč nad celým jeho dílem. Za tuto odvahu zaslouží si naši úcty.

¹⁾ Dekret ze dne 30. června 1909 přináší osm rozhodnutí, z nichž třetí prohlašuje jakožto historické události: 1.) Všechny věci byly na počátku stvořeny od Boha. 2.) Člověk byl zvláště stvořen. 3.) První žena byla utvořena z prvního muže. 4.) Pokolení lidské má jednotný původ. 5.) Prarodičové žili s počátku šťastně ve stavu spravedlnosti a nesmrtelnosti. 6.) Bůh dal lidem přikázání, aby zkoušel jejich poslušnost. 7.) Toto božské přikázání přestoupili, svedeni ďáblem, který se ukázal v podobě hada. 8.) Prarodičové ztratili prvotní stav nevinnosti. 9.) Pro budoucnost byl slíben Vykupitel.

V. LANKAŠ.

Zkoumání abnormálních dětí.

(Pokračování.)

Všeobecné pohybové reakce těla možno na čtverý způsob stanoviti: 1. když pozorujeme dítě při chůzi, hře a stoupá-li po schodech nahoru a dolů; 2. pozorujeme-li postavení, jež dítě zaujme samo sebou, naslouchá-li a pohyby, jež koná bezděčně při výslechu; 3. vyšetřujeme-li všeobecnou tlumící činnost; 4. stanovíme-li stupeň obratnosti a přesnosti při vykonávání žádaných pohybův.

Pozorování chůze prozrazuje ochromy, ztrnulost a znetvořeniny v nohách nebo pánvi; u idiotů ukazuje charakteristickou plouhavou chůzi, jakož i stupeň tělesné rovnováhy a stability a konečně podává nám i dosti zřetelný pojem o všeobecné povaze dítěte. Zkusme, zda dítě může státi na jedné noze nebo na špičkách a může-li lehce ohýbati kolena. Stanoviti se musí rovněž, zda dítě může nebo nemůže stoupati po schodech nahoru neb dolů, a v jaké míře, neboť tyto věci jsou důležitý při posuzování associační činnosti. Pozorování dítěte při hře poskytuje též celou řadu důležitých osvětlení. Dítě si hraje nebo nehraje; jeho hraní odpovídá nebo neodpovídá jeho věku: jeho počínání si při něm je půvabné, elegantní nebo strnulé, neohrabané; jeho pohyby dějí se po sobě dobře nebo nemotorně; jsou přesně nebo špatně příslušnému cíli přizpůsobeny; dítě miluje nebo nenávidí zvířat a jiných dětí; je spravedливо, nebo nespravedливо, upřímně a otevřeno nebo pokrytecko a prolháno, odvážno a silno nebo bázlivo a slabo atd. Viděti dítě půl hodiny při hře, když k tomu dítě má za to, že není pozorováno, je tolik, jako dítě poznati jak po intelektuelní tak mravní stránce.

Normální dítě zůstane státi při nepřiliš dlouhém výslechu nehybno, s hlavou vzpřímenou; naslouchá, dává pozor na otázky a odpovídá výrazně. Abnormální děti chovají se tu zcela jinak. Demoor nemá tu na mysli děti plně slabomyslné, ba ani idioty druhého stupně, kteří při vyšetřování, ježto málo nebo nic nerozumějí, setrvávají v plné nehybnosti nebo jednotvárně semo tamo pohybují hlavou, tělem nebo některými údy. Ani nemyslí, že třeba tu do detailů se zmiňovati o takřka automatických, neustálých a impulsivních pohybech, jež provádějí děti podrážděné, patřící ke třídě točících se, tančících nebo běhajících idiotův. Ale podobná fakta jsou nad míru zajímavá, běží-li jen po lékařské nebo vychovatelské stránce o opozdilce. Abnormální, jež tu Demoor, dle uvedeného má na mysli, ukazují při výslechu velikou passivnost; stojí do sebe sražení, jich svalové napětí rovno nulle, jich obličej bez výrazu, jich hlava skloněna. Pozornost je nedostatečna; odpovědi řídké a pozvolné. Jiné děti, ač jsou v témže stavu, konají stále tyže pohyby, jež mechanicky opakují, i když je proto káráme. Pohyby, jež Demoor nejčastěji pozoroval, jsou: Po sobě jdoucí stahování různých prstů jedné ruky, sbalování okraje kabátu, kazajky mezi prsty, slabé, trhavé ohýbání kolen a klácení tělem sem a tam. Nejčastěji konají podobné pohyby děti, jež oddány jsou onanii; lze tudíž z nich uzavírati na tuto nepravost.

Abychom mohli zkoumati tlumící činnost, necháme dítě zaujmouti nějaké pevné postavení; pak mu řekneme, aby svou ruku stranou uhnulo nebo nad hlavu vystrčilo, prsty roztáhlo a v tomto postavení setrvalo. Pak pozorujeme, zda dovede dítě nějakou chvíli státi nehýbajíc se, a zda je schopno, v udaném postavení setrvati, mezi tím co zodpovídá jednoduché naše otázky. Mnohé děti nemohou v klidu zachovati prsty, jiné zase velmi snadno. Angličtí autorové chtěli příkládati veliký význam schopnosti uchovati prsty v klidu; mají za to, že může to býti známkou pro prvý výběr ve školách, když třeba rozdělovati abnormální děti od odstatních. Z nespočetných pokusů, jež Demoor konal v pomocné škole v Bruselu, jde však na jevo, že tento symptom není nikterak tak veliké důležitosti. Mnohé normální děti nebo děti, jež třeba za normální míti, jeví tyto spontanní pohyby prstové kdežto zase mnohé děti abnormální pohybů těch neukazují. Chce proto Demoor, abychom tomuto znamení nepřikládali veliké důležitosti; ba dokonce myslí, že theoretická cena tohoto zkoumání pro určení tlumící činnosti, jest velmi popíratelna.

Co se týče zkoušky rozvoje dítěte stran svalové schopnosti, rytmu pohybů a přesnosti v stahování svalů, podává Demoor několik pokynů, jež možno vyzkusiti. Před dítětem učiníme jednoduché gymnastické pohyby rukou počítajíce jedna, dvě atd.; pak je provedeme s ním společně, stále počítajíce, abychom mu udávali přesně takt; na to provede je dítě samo, při čemž zase počítáme doby; konečně přestaneme počítati a žádáme, aby dítě v tomže výkonu v cvičení pokračovalo. Tože cvičení opakujeme za změněné rychlosti několikráte. V druhé řadě pokusů necháme dítě prováděti různé pohyby, jichž komplikovanost závisí na věku a stupni anomalie. Na př. poručíme mu: zapnouti kabát, strčiti klíč do klíčové dírky, zvednouti malý předmět (na př. špendlík), hoditi míčem, ruce rychle sblížit tak, aby se ukazováčky se setkaly, rozvázati uzel, nakresliti čtyřúhelník, kruh, nebo trojúhelník dle předlohy, postaviti špičku tužky do středu kruhu, hoditi míčem na jiný předmět, ještě jednou hoditi po jiném předmětu míčem, ale tak, aby na označeném místě podlahy udeřil, atd.

Objasnění, jehož se nám těmito pokusy dostane, jsou nesmírně důležitá. (Blíže o tom pojednává Demoor v kapitole o fysické výchově abnormálních dětí.) — —

Konečně třeba zkoumati i vlastnosti řeči, ježto věc závisí podstatně na způsobu reflektivní činnosti nervových center.

Reč dětí může býti chybná následkem nějaké anatomické anomalie v orgánech, na př. následkem zaječího pysku, vlčí tlamy, že patro úplně chybí, nos je znetvořen následkem nosního vředu a částečným nebo celkovým ochromením hláskových aparátův. Nezávisle na těchto vadách, jež vzhledem na nervový stav nemají žádného přímého významu, jsou ještě vady jiné, — a ty jsou nejčastější —, jež jsou často centrálního původu a při zkoumání nervového systému musí býti stanoveny: Poruchy řeči od úplné němoty až k nesouvislému mluvení při blbosti a šílenství; z systemisované poruchy řeči, jako koktání, zajíkání se, šeptání, bleptání, („Grasseyieren“) Grasseyer bleptati, špatně vyslovovati r ap.

V první kategorii uvádí Demoor některé speciální případy, jež jsou diagnosticky dosti zajímavé. Nejprve případy úplné a skoro nevyléčitelné

němoty, již shledáváme u různých stupňů idiotie, a jež pochází z vážnějšího poškození sluhových center v kůře velkého mozku. U některých těchto nemocných smysl pro hudbu zůstává, a schopnost, melodie opakovati, je neporušena. Děti chybí řeč, a své, v mozku klíčí více méně dokonalé nebo četné myšlenky vyjadřuje posunky. 2. Dále nedokonalá a neúplná řeč idiotů druhého a třetího stupně, jež je charakterisována temným a jednotvárným tónem, jakož i tím, že chybějí logické elementy (spojky, předložky, příslovce, skloňování a časování), zvláštní stavbou vět, která připomíná řeč hluchoněmých, častými chybami výslovnosti a více méně častým opakováním těchže slabik. 3. Anomalie, jež více méně těžko poznati, ale jež jsou přece rovněž význačné, totiž taková, jednotvárná a tichá přitlumená řeč dětí passivních, a nepravidelná, vyraženě mluvená řeč dětí nervosních a fantastických.

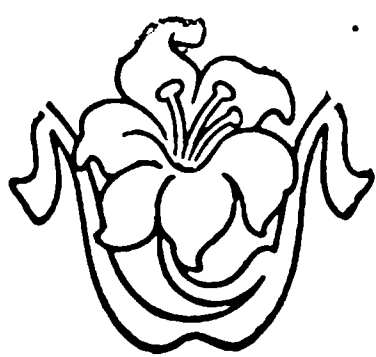
Vadám řeči a výslovnosti, jež uvedeny byly v druhé řadě, příkládá se, neprávem, dle Demoor, malý význam vzhledem k funkci nervového systému. Připouští, že jsou případy, kde koktání, zajíkání se, šeptání a p. neodpovídá žádnému zcela určitému a lehce poznatelnému psychickému stavu; ale, všeobecně, ne-li vždy, prozrazují tyto vady nadměrnou drážditelnost mysli, slabost vůle, intelektuelní nestálost, jakož i nedostatečnou pozornost, a jsou tudíž pro pozorovatele důležité. Tyto poruchy působí velmi rychle zpětně na dítě, neboť způsobují mu celou řadu trapných situací. Mají za následek často duševní stavy, jichž význam nikomu neujde, jako zmalomyslnění, smutnost, nesmělost, nenávisť atd.

Koktání má často za příležitostnou příčinu mohutný duševní dojem; jich obyčejně centrální původ projevuje se psychickými znameními, jež třeba stanoviti a v tyto formy možno shrnouti: 1. nestálý duševní život; 2. nedostatečná a špatně přizpůsobená vůle. Vada je pozorovatelná obyčejně nedostatkem v oscillaci (třesoucí, kmitavý pohyb) dýchacích ústrojů a v činnosti hlasových orgánů; pozorné zkoumání těchto orgánů rozumí se samo sebou, chceme-li poznati pravou povahu vad, abychom pak mohli racionálně léčení prováděti.

U zajíkání se a žvatlaní není dýchací ústroj nemocen; nepravidelný psychický stav je zevně pozorovatelný funkcionální nepravidelností hlasových orgánů. Rychlost vyjádření myšlenek neodpovídá rychlosti jich vzniku. Tato jest ostatně nepravidelná; myšlenky klíčí v mozku bez logiky a v mohutném návalu, který bývá pak abnormními pausami vyrovnán.

Bleptání („Grasseyieren“) a šeptání jsou často výrazem organické nepřístojnosti, jež má za následek všeobecnou slabost artikulace a nedostatečnou přesnost.

(Pokračování.)

Podává FR. JANOVSÝ.

Spolužáci.

(Pokračování).

Kdo by se byl nadál, že po ukrutných pronásledováních křesťanů se strany císařů římských, jež trvalo bez mála 300 let, dosedne na ten císařský trůn muž, jenž nejenom že bude ve své říši nauku Kristovu trpěti, nýbrž sám se stane křesťanem? A stalo se. Jako druhdy za hrozné bouře na jezeře Genesaretském volali učedníci úpěnlivě: „Pane, zachovej nás, hyneme“ a Kristus pokynul, a stalo se utišení veliké, tak i tenkrát vyslyšel vroucí prosby křesťanů strádajících. Stal se císařem K o n s t a n t i n, syn Konstantia Chlora, spoluvladaře ukrutného Diocletiana, a s v. H e l e n y, jež nalezením sv. kříže v Jerusalemě známa všemu světu. Že Diocletian Konstantinu Chlorovi nedůvěřoval, musil mladý Konstantin zůstat jako rukojmí na dvoře císaře Diocletiana. Z rukojemství propuštěn dostal se k otci svému do Britannie a po smrti jeho povolán augustem. Ze všech vladařů, kteří tenkrát veleříši římskou měli mezi sebou rozděleni, byl Konstantin nejschopnějším a nejlepším. Když zemřel augustus (císař) Galerius, spojil se prostopášný Maxentius a Maximin proti Konstantinu a Licinioví, roku 312. Blížil se rozhodný boj. Vida přesilu Maxentiovu, modlil se Konstantin vroucně, žádaje pomoci s nebe; i spatřil po polednách s vojskem svým nad sluncem světlý kříž a nápis „Tímto vítěziž!“, v noci pak ve snách viděl Krista s týmž znamením a slyšel rozkaz jeho, aby znak ten dal na své prapory. I dal Konstantin zhotoviti skvostné „labarum“ (prapor) s monogramem Kristovým. Pod touto záštitou Boží poraženy jsou před branami římskými u mostu Milviova voje Maxentiovy. Maxentius prchaje utonul v řece Tibeře. Pln vděčnosti vydal Konstantin spolu s Liciniem přepamatný edikt milánský r. 313, kterýmž dal křesťanstvu úplnou svobodu a vrátil zabavené statky. Když pak Licinius baže po samovládě pozbyl trůnu i života, stal se Konstantin r. 323 samovládcem celé ohromné říše římské. Vítězství Konstantinovo nad Maxentiem, vlastně však i vítězství křesťanství nad pohanstvím, hlásá podnes v Římě vítězný oblouk Konstantinův, jež mu dal senát postaviti s nápisem „Osvoboditeli města a původci míru“.

Konstantin počínal si jako panovník křesťanský. Vydal vzácné z á k o n y ve prospěch křesťanů, nařídil svěcení neděle, osvobodil statky církevní od daní, udělil moc soudní biskupům, podporoval s t a v b y c h r á m ů, jichž celou řadu z vlastních peněz vystavěl a nadal, tak zvláště v Římě chrám božského Spasitele v Lateráně, chrám sv. Petra na Vatikáně, chrám sv. Pavla na cestě Ostijské, zrovna jako jeho sv. matka Helena byla zbudovala v Jerusalemě chrám Božího hrobu, na hoře Olivetské chrám Nanebevstoupení Páně, v Betlémě chrám narození Páně. Pohanům zakázal tajné, s neřestmi spojené oběti, zrušil některé zbytečné chrámy modlářské, odstranil trest smrti kříže a zohavování odsouzenců v obličejích, obmezil nelidské zápasy gladiatorské. S papežem Silvestrem I. přičinil se o první obecný s n ě m v N i c a e j i r. 325, aby byl odklizen blud Ariův, jenž popíral božství Kristovo. I to bylo pro církev velevýznamné, že Konstantin opustiv roku 330 Řím, zvolil si sídlem nepatrné B y z a n t i u m, jež přestavěl

a velenákladně ozdobil. Zde už nestrpěno nižádného pohanského chrámu, nýbrž zbudovány samé krásné chrámy křesťanské, z nichž zvláště vynikal chrám pokoje, později při obnově, podniknuté císařem Justinianem, nazvaný „chrám Boží moudrosti“. Řím zbaven mocného vlivu dvoru císařského, stal se středem duchovní říše Kristovy a sídelním městem náměstka jeho, jenž pak odtud svobodně vládl, nejsa světskou mocí obmezován. Nový Řím (Byzantium), na počest císařského zakladatele Konstantinopolis nazvaný, stal se sídelním městem říše římské.

Po velikonoci r. 337 začal Konstantin chůravěti, i dal se zanésti do chrámu. Kleče vyznal své hříchy a přijat mezi katechumeny. Po té vybral se na venkovské sídlo Achyron u Nikomedie, aby se tam připravil na sv. křest, jež pak konečně přijal z rukou biskupa Eusebia. Zemřel 20. května 337 na Hod Boží svatodušní. Byl to duch veliký, muž výtečných vlastností; právem sluje Konstantinem Velikým.

* * *

Všichni nástupcové Konstantina Velikého byli křesťany, jenže někteří hověli bludu ariánskému, a synovec pak Julian od víry křesťanské odpadl. Byl sice Julian od přirozenosti povaha silná a šlechtná, ale špatným a převráceným vychováním stal se nejprve pokrytcem, potom nadšeným ctitelem pohanství a nepřítelem křesťanství. Jak již na začátku tohoto pojednání zmíněno, studoval v Athénách, maje za spolužáky sv. Basilia a sv. Řehoře Nazianského; tito s bolestí pozorovali nepřiměřené vlastnosti Julianovy a jeho nadšení pro pohanství; sv. Řehoř zřejmě o něm napsal: „Jaké neštěstí vychovává si říše ve svém lůně!“

Když byl roku 361 svými legiemi povolán za císaře, a strýc jeho Konstantius zahynul, odpadl od víry; odtud jeho jméno Julian Odpadlík.

Lichotilí mu pohanští pochlebníci, on že prý vyvolen, aby zachránil hynoucí modloslužbu a starou slavnou říši římskou. I kázal Julian otevřít chrámy pohanské, zřídil po příkladě křesťanském pohanskou hierarchii, zavedl při modloslužbě hymny, obřadné knihy, kázání; obětoval tolik obětních zvířat, že podotýká tehdejší pohanský spisovatel Ammianus Marcellinus, kdyby byl déle živ, byl by nastal nedostatek hovězího dobytka. Zakládal též nemocnice a chudobince; napodobil vůbec křesťanství, chtěje jím oštěpovati neplodný a schnoucí strom pohanství. Křesťanů sice nepronásledoval mečem a ohněm, nepronásledoval jich přímo, nýbrž zbral církvi statky, zbavil křesťany úřadů, zavřel jim školy, podporoval bludařství.

Avšak snahy Julianovy byly marny; často jen posměch klidil za svou horlivost i od pohanů. Všecko namáhání, aby mrtvolu pohanstva vzkřísil k novému životu, selhalo. Zklamal se též velice, když chtěje se posmívati prorocství Kristovu, že chrám jerusalemský nebude už nikdy státi, poručil znova jej stavěti. Se všech stran svolal Židy a pomáhal jim, aby si chrám zbudovali ještě skvostněji, než byl prve. I byla radost veliká u Židů a chutě dali se do práce. Tehdejší biskup jerusalemský, sv. Cyrill, upozornil křesťany, kterak právě tímto bezbožným podnikem slova Páně teprv dokonale budou splněna, až ani kámen na kameni nezůstane. I počala se země třásti, stavitelé

dílem usmrceni, dílem zasypani, dílem poranění; stavivo rozházeno a rozmetáno. A když se Židé přece ještě jednou pokusili položit základy nového chrámu, vyšlehl ze země jako z horoucí výhně plameny, a ztrestání jsou rouhači ještě hůře než prve. (Ammianus Marcellinus XXIII.)

Rozezlený Julian chystal se nyní k násilnému pronásledování křesťanů; ale smrt, jež ho stihla na výpravě proti Peršanům v Ktesifontu (r. 363), překazila jeho záměry. Prostřelen šípem, nabral prý krve a mrštiv ji k nebi zvolal! „Zvítězil jsi, Galilejský!“ Myslil, že se tak porouhá Kristu Pánu ještě v poslední chvíli, avšak řekl pravdu; zvítězil Kristus nad Julianem, zvítězí nad každým jiným zaslepeným nepřítelem, nad každým jiným nešťastným odpadlíkem.

Jak požehnaná jest památka sv. Basila, sv. Řehoře Nazianského! Jak neblahá památka Julianova! Byli spolužáky; první dva zůstávajíce věrnými křesťany, byli znamenitými lidmi; Julian odpadnuv od Krista, zpronevěřiv se svaté víře, stal se špatným člověkem. Kolikrát se opakovala historie těchto spolužáků! Kolik to lidí i za našich dnů, kteříž opouštějíce osvědčenou cestu křesťanské poctivosti, po níž kráčeli pospolu se svými druhy spolužáky, myslí, že budou „nadčlověky“, zřeknou-li se křesťanské víry, vrhnou-li se do náručí modernímu pohanství, jež si dávají zvukný titul „volné myšlenky“! Ubožáci! Kam spějí? Tamtéž, kam Julian Odpadlík — ve zkázu a neštěstí!

* * *

„Volná myšlenka“ a všecka družina její — „volné manželství“, „volná škola“, „volný stát“, jest nevraživá na křesťanství, zrovna jako na ně nevražil Julian Odpadlík. Pohlavár volnomyšlenkářů, odpadlík Nietzsche, s nímž za jeden provaz táhnou i volnomyšlenkáři naši, taktéž namnoze odpadlíci, pohrdal křesťanstvím, že prý žádá tolik pokory před Bohem, tolik poslušnosti k zákonu mravnímu, tolik obětavosti a sebezapírání, tolik lásky a milosrdenství; že prý jest to evangelium jenom slabochů a lidí, kterým se nechce žít; že prý jest to úhlavní nepřítel velikosti a svobody lidské! Stupňoval a stupňoval Nietzsche toto své pohrdání, až pak vrcholilo v jeho spise „Antikrist“, v němž nahromaděno tolik vášnivosti, že jí nelze jinak vysvětliti, leč že to začátek duševní pomatenosti, kteréž na konec podlehl.

Mýlil se Nietzsche, mýlí se jeho nohsledové, mýlí se volnomyšlenkáři, myslí-li, že jenom oni touží po svobodě a velikosti člověkově. Toť jest odvěká a ustavičná touha křesťanství; i ona touží člověka vysvoboditi ze mdloby a slaboty, jej zušlechtiti a povznésti, jenom že jinou cestou než moderní pohané; nechceť člověka odloučiti od zákona mravního, nechceť ho sprostiti Boha, sprostiti lidské společnosti; naopak chce tyto svazky upevniti, jelikož jenom takto může se člověk zdárně vyvinouti. Nietzscheovi byl ideálem domýšlivý, láskyprázdný, bezbožný, sebe sama zbožňující silák; křesťanským ideálem jest osobnost zákona mravního poslušná, milující, obětavná, Bohu sloužící a Bohem planoucí. Který ideál jest pravý? Podle kterého se dojde pravé svobody a velikosti? Z upřímné odpovědi na tuto otázku vysvitne, že Kristus Pán zůstává Vykupitelem i pro moderní lidstvo.

(Dokončení.)

J. MEZÍŘKA.

Kterak má učitelstvo působiti, aby prospělo věci katolické.

(Dokončení.)

II.

Učitel nepatří jen do školní světnice, jeho činnost vychovatelská a poučující má se vztahovati i na škole odrostlou mládež a lidi dospělé; tedy zahrnuje v sobě i práci mimo školu. A úkol tento jest velmi důležitý, kdy následkem různých okolností lid se nachází na rozcestí a neví, má-li poslouchati zákonů Božích či to, co hlásají mu zástupcové — pavědy, volné lásky a občanské morálky. Tu je třeba dospívající mládeži i lidu zdravého poučení. A kdo má lid v ohledu tom poučovati? — Učitel vedle kněze a kněz vedle učitele! — Tak tomu je mezi katol. učitelstvem — opak vidíme mezi organisovanými druhy našimi, kteří usilují o to, by učitele od kněze oddělili a nejen od učitele, též i od lidu.

Za dnešních dob se výchova velmi znesnadňuje a to jak rodičům tak škole a proč? — Jest to následek úsudku doby přítomné o „životě člověka“. Náзор, že život časný jest přípravou k životu věčnému, jest všemožně zatlačován a tu také mládež vychovávána jest v tomto směru, že „užití“ všeho a „vyžití se“ jest jediným cílem lidského života. Tomu ale třeba čeliti. — A čím? Opět křesť. školou a křesť., tedy katol. učitelstvem! — Co škola, vlastně nevěrecké učitelstvo zkazilo, třeba opět škole, vlastně kat. smýšlejícímu učitelstvu napravovati; třeba výchovu duchem Kristovým provanutou, na kterou se v poslední době útočí, opět školou podpírati. Útoky nevěrců směřují k tomu, by vrozená závislost člověka od Stvořitele byla hned v zárodku potlačena a umlčena.

Známa jsou hesla nevěrců, pryč se vším z rodin a ze škol, co by jen na Boha upomínalo. A tu třeba katol. lid poučovati o hlubokém významu křesť. výchovy v domě otcovském, by se výchovy této i na dále přidržoval a dítkám svým vzorným příkladem křesť. života předcházel. Hlavní zřetel třeba tu obrátiti na křesť. matky naše, neb útoky namířeny nejvíce na první vychovatelku dítky — matku. Na ni musíme působiti, by pevnou katoličkou zůstala a se odkřesťaniti nedala. A kdo to má činiti? — Učitel katolický s katolickým knězem! Proč kladu učitele na prvé místo? — Proto, že v ohledu tomto vliv učitele na lid větší jest. Ale jak víte, mimo rodičů a školy působí u výchovy velmi důležitý činitel třetí — společnost; a moderní společnost hlásá mládeži: nevěř, nemodli se, užívej! — A proto tomuto největšímu činiteli u výchovy mládeže třeba co nejvydatněji čeliti. A v tom vidím vedle školy pravý, ideální úkol katolického učitelstva.

Máme-li v tomto ohledu katol. věci u veřejnosti prospěti, tu musí celý život náš dle úkolu tohoto upraven býti. Známe všichni vady a chyby dnešní výchovy. Proto snahou naší musí býti výchovou mládeže odstraniti

vše to, co k záhubě mládeže směřuje. Toho docílíme, když výchovu rodinnou doplňovati bude škola, když práci kněze doplňovati bude práce učitelova, tedy učitelé a učitelky napřed musí býti dobrými katol. učiteli a učitelkami ve škole, v kostele, v rodině, ve společnosti, tedy v celém životě vůbec; takými budou, když srdce obou ctnostmi, bohatstvím ducha a zbožnou myslí vyzdobena budou. Bude-li výchova na těchto ctnostech založena a o ně, jako o body stěžejné podepřena, bude-li vyzařovati z celého konání učitelova náboženská horlivost a vroucí víra, pak výsledků zdárných u mládeže se dočkáme — dočkati zkrátka musíme. —

Známou je pravda, „žena bez víry, studna bez vody, louka bez kvítí.“ — Žena bez víry nenajde v životě útěchy, nenajde opory a síly v denních strastech života! Platí-li pravda tato o ženě, tím více o učitelce! — Bez víry nemá učitelka opory ani ve své práci, ani ve svém životě; učitelka bez víry nemá spokojenosti a klidu v povolání svém; takou práci školní netěší, jest jí nesnesitelným břemenem a výsledek práce také učitelky? — Slabý ve směru vyučovatelském a zcela negativní ve směru vychovatelském. Co takou učitelku těší, kam tíhne, netřeba vyličovati. Denní zkušenost nás o tom sama poučuje.

S učitelkami bez víry, bez zbožnosti a mravnosti zmizí nám ženy, které vynikaly zbožným nadšením, čistotou mravů a láskou k plodné práci a proto, potrvá-li tento otravný směr u výchovy mládeže i na dále, máme plné právo se o budoucnost národa našeho strachovati, neb nový, moderní dorost mužský i dívčí — dle zásad „volné lásky“ a „hrubého požitkářství“ vychovaný, nebude ani nadějí vlasti, tím méně církve.

Učitel, který chápe vůbec úkol svůj, neomezuje se jen na školní učírnu, nýbrž snaží se, by mládež vedl dále, i když již ze školy vyšla. Získati tu mládež, vychovávat ji i v pozdějším věku, má býti druhým „ideálem“ našeho učitelstva. A jest jím? — Není! — Ideál tento úplně pomínut je u moderních vychovatelů mládeže! Zastanci „volné výchovy“ nejen mládež nevedou, ale přímo ji kazí, proto směru tomuto čelme my — katol. učitelé! —

Máme posud učitele hodné, kteří jsou pravými dobrodinci vesnic a měst, jsou vzory mravnosti a charakternosti, však jest jich čím dále méně; více je těch — bohužel — kteří karbanem, pitím a nemravností již mnoho zla způsobili.

Jak budeme nejlépe tento druhý ideál prováděti? —

Působme u veřejnosti za dalším vzděláním mládeže a lidu. Působme k tomu, by mládež a lid přistupoval do katolických spolků. Sami v ohledu tom dobrým příkladem předcházíme.

Máme katolické spolky lidové, sdružení křesť. dělnictva, omladinu, spolky tělocvičné „Orly“, rolnické katolické spolky, hospodářské besídky, mariánské družiny paní, mužů, dívek; proto zakládejme spolky tyto, kde poměry pro to příznivy jsou.

Tak soustředíme mládež a lid náš do společností vždy stejně smýšlejících, kde pak lid poučujeme, varujeme a povzbuzujeme.

Podporujme snažení po ušlechtilém stavovském uvědomění a stavovské cti a ve snažení po všestranném vzdělání a po sociálním a hospodářském povznesení stavu rolnického a živnostenského. Působme k tomu přednáškami, předčítáním případných statí z knih a časopisů, rozšiřováním dobrých knih a novin mezi dětmi školními, mládeží škole odrostlou a lidem; pořádejme, kde toho poměry dovolují, ušlechtilé zábavy pro mládež i odrostlé.

Navštěvujme pilně schůze spolkové, ve kterých přednáší se o otázkách sociálních, hospodářských, náboženských, výchovných neb všeobecně vzdělávacích a politických. Volnomyšlenkáři jdou s Machary a Bartošky po celém okrese co zatím naši lidé často nesúčastní se ani schůze v místě, i když na příklad přednáší sám prof. doktor Nábělek. —

Čítejme pravidelně dobré noviny naše a seznamujme s jich obsahem lid náš.

Kde macharovci a ferreristé pořádají schůze proti klerikalismu — vlastně proti „katholicismu“ — třeba činnost naši zdvojnásobiti, bychom lid náš na tyto štvance upozornili a jej od návštěv takých schůzí zdrželi. Jest vůbec třeba intensivní prací a činností kat. lid uvědomovati ve všech směrech. Šířme náš katolický tisk — jest jisto, že velká část pokrok. a soc. dem. učitelstva propadla proudům macharovským a ferrerovským a že usiluje v životě hesla protináboženská uplatniti a svým protináboženským smýšlením duši a srdce dítek a lidu otrávit. Tento nejvyšš neblahý a smutný zjev volá obzvláště katol. učitelstvo do práce. Nelze proto dosti rodiče upozorňovati, aby byli dbalí, jakým učitelům dítky své svěřují a jak se učitelé v ohledu náboženském chovají. Ať sledují bedlivě, co dítky čtou ať ve škole či doma a netrpí časopisy a knihy v rukou dítek, které nábož. katolické hanobí. Třeba nejen pozor dáti na učitele škol obecných a měšťanských, ale ještě větší a intensivnější pozor na professory, kteří jsou hlavními šířiteli bezvěreckých miasmů a skutečnými otravovateli dorůstající intelligence naší svým materialismem a nevěrectvím.

Heslem katolického lidu musí býti:

Nedáme si ubíjeti kat. mládež moderními Herody!

Jak těmto jedovatým proudům čeliti?

Nutno doznati, že se doposud na záchranu mládeže — škol obecných a středních — málo neb docela nic nestalo a nepodniklo. Nemyslím, že by ve škole samé se tak dělo, snad jen v řídkých případech, neb učitelé bojí se otevřeně urážlivě o Bohu a náboženství před dětmi mluvit, by úřadům udání nebyli; však tiskem, novinami a časopisy špatnými se mládež co nejvíce otravuje. To se dobře ví, však povolnými činiteli proti této morové nákaze nejen ničeho se nedělá, ale obě oči se přimhuřují, aby se zlo nevidělo. A to je právě ta největší chyba!

Mládež naše mnoho čte, to víme všichni. Zda ale víme, co čte? — Víme a nevíme! — Kde rodiče a učitelé četbu dítek kontrolují, tu říci můžeme, že víme co žactvo čte. Kde však se škola neb rodiče o to nestarají, nemůžeme říci, co žactvo čte. Knihovny školní neobsahují špatných knih, jest pravda, však účelně řízená četba jest málo kde zavedena. Není času k tomu. Máme

nyní zavedenou fabrikaci úloh, která volné chvílky ve škole úplně vyčerpává. Na kontrolu četby nezbývá času!

Naše dítky ani knihy poučné ze žakovských knihoven rády nečtou. Nelíbí se jim zkrátka jich obsah. Tak napínavé romány, detektivní literatura, dobrodružné výpravy — to ještě!

Bdělé oko učitelovo skonfiskuje ve škole tak mnohou knihu, která pro žáky se nehodí a která výmluvným je dokladem učiteli, jaký duch v té které rodině vane.

Je to zkrátka smutné! Katolického učitelstva jest málo, více učitelstva nekatolického, a toto učitelstvo se právě co nejvíce stará, by mládež četla co nejvíce, ale věci protináboženských. A jest tento protináboženský proud účelně paralysován? — Není — odpovídám!

My arci často varujeme dítky. Špatné knihy a časopisy nečtěte! To však ještě nedostačí!

Víme, že dítky čtou doma noviny a časopisy nekatolické a protináboženské — v kolika i našich rodinách máte Pozora, Havlíčka, Lidové Noviny, Čas atd., atd., prý jen tak ze zvědavosti, co se tam píše — ty dítky dorostlejší také čtou. Není nic zvláštního viděti hochy, osmi a devítileté na ulici neb v poli čísti noviny; že to katolické nejsou, na to můžeme vzítí jed.

Na doklad uvádím tento případ:

Při pasení krávy vidím chlapce noviny čísti. „Co to čteš, Josefe?“ — táži se. — „Palackého“, odpovídá hoch, „tatínek koupil číslo, by věděl, co se tam o Vás píše“. Vezmu číslo do ruky a skutečně, byl v novinách článek o mně, a to článek hrubě nepěkný, ač nepravdivý: „My to u nás na hlas čteme“, vypravuje hoch ochotně dále. „A co tomu říká tatínek a maminka?“ pravím já . . . „Smějí se tomu!“ praví chlapec. „A máte doma noviny „Ostrav. Kraj“? (naš katolický časopis)“ pravím dále. „Ten nemáme“, na to hoch. — A to stalo se v naší katolické lepší rodině.

Co činiti proti tomu?

Věcně a klidně upozorňovati mládež na spoustu nepravd a překroucenin v těchto listech obsažených. Poněvadž mládež nikdo na to neupozorňuje, mládež tomu všemu věří, že je to skutečně pravda.

Tu máme práce dost, ve škole, v rodinách, na schůzích, na přátelských besedách.

Upozornění naše děj se mírně, klidně, věcně, bez zlosti snad a rozčilování. Řekněme mládeži otevřeně — toto se o náboženství katolickém píše a zatím věci se mají jinak, tak a tak.

Učení katolické nemá žádné příčiny se strachovati a se skrývati, ale může směle a bez strachu a bázně každému nepříteli ve příčině té čeliti. Tím způsobem mládež o dobrém poučíme a ona rozumným důvodům neodepře. A nedosáhneme-li hned, čeho si přejeme alespoň pro začátek, vzbudíme pochybnost o věrohodnosti protináboženských spisů.

Pouhým nadáváním a zakazováním protináboženské četby ničeho nedocílíme, naopak podráždíme ještě více zvědavost a docílíme opaku toho, co jsme chtěli. —

Proto otevřeně, nepokrytě a věcně všechny lži vyvracejme a mezi mládeží širně katolické spisy a listy, které by bludy Macharovy, Bartoškovy a Haecklovy atd. vyvracely a na pranýř stavěly.

Tímto způsobem lze tyto proudy otravné zarazit, paralyzovati a mládež naše bude opět prospívati v moudrosti a ctnostech před Bohem a před lidmi! Tedy úsilí naše musí směřovati k tomu, by náš lid dobré noviny a knihy naše četl, a nepodporoval penězi tisk bezzásadní a nevěrecký na úkor tisku katolického. V tomto zjevu je kořen všeho zla a otupělosti náboženské v řadách katolického lidu. České přísloví praví: Pověz mi, s kým obcuješ a já ti povím, kdo jsi. My můžeme oprávněně říci: Pověz mi, bratře katolíku, jaký časopis čteš, a já ti povím, jaký katolík jsi! —

Jako bláto potřísní bílý šat a zanechá skvrnu, tak špatná četba knih a časopisů vtiskuje známku náboženské lhostejnosti v duši lidské a prosákne veškeré myšlenky, cit a jednání takového člověka a on pomalu sice, ale jistě spěje k lhostejnosti náboženské.

V době zimní máme dlouhé večery, proto odebírejte a čtěte s lidem dobré vzdělávací noviny a knihy. Práce od muže k muži, od ženy k ženě, od jinocha k jinochu, od dívky k dívce vykoná tu pravé divy! Proč pokrokáři, agrárníci a soc. demokraté, vůbec volnomyšlenkáři, nevezmou do ruky náš tisk; proč vyhazují noviny ty z místností, kde mají vliv; proč rozbíjejí naše schůze? — By lid, jich jedovatým tiskem svedený, pravdy se nedočel neb pravdy slyšeti nemohl.

Heslem naším musí býti: Čti, lide náš, dobré knihy katolické! Ani haléře za tisk nám nepřátelský!

Vydání na dobrou knihu není zbytečné, právě naopak je nutné pro každého, kdo touží po dalším vzdělání. Takým způsobem širně a pěstujeme zálibu ku čtení dobrého tisku katolického. —

Mládež katolickou utvrzujeme v katolickém přesvědčení, učme ji dále, by snášela křivdy, ústrky a posměch pro své náboženské přesvědčení, tak vychováme z ní ryzí a pevné nábožensky založené charaktery, kteří pak snadno bezvěreckému terroru v dalším životě nepodlehnu.

Zakládejme spolkové knihovny. Dávejme do spolkových místností katolické noviny, které odebíráme, by je lid čísti mohl, neb je půjčujeme do rodin. — V knihovnách vedle knih zábavných mějme také knihy poučné, především obsahu hospodářského, sociálního, výchovného a náboženského. Čtěme a objasňujeme čtené lidu, neb lid nezná mnohé a nemá ku čtení často ani času. Také doporučuje se podávati z delších statí stručné obsahy, ku kterým připojme vždy příslušné mravoučné věty.

Jak tělo potřebuje, má-li prospívati, pravidelné potraviny, tak je třeba lidem pravidelné potraviny duchovní. Vedme proto mládež dospívající, obého

pohlaví, by jí ani jeden týden, ani jedna neděle neuplynula, aby jinoch—
dívka — nehledala obohacení svých vědomostí v přiměřené četbě.

Obcujme s mládeží škoie odrostlou rádi — s láskou — poučujice ji,
vedme ji, přilne k nám a stáneme se jí dobrými vůdci do života.

Mějme porozumění pro odpolední besídky odrostlé mládeže pro
oboje pohlaví — zvlášť na venkově — po způsobu besídky Nivnické.

Podobnými besídkami dá se velmi mnoho pro mládež vykonati
v ohledu výchovném i hospodářském.

Styk učitele s mládeží bude nás povznášeti vždy výš a výše. Toť
vlastní práce učitelova v lidu pro lid. Zvlášť slečny učitelky mají mnoho
přitažlivé síly v ručních pracích, kde pokyny a rady jejich zvlášť v šití
prádla a šatů mohou býti velmi cennými pro dívky naše. Stykem pak
učitelky s dívkami, rozpravami, poučováním a půjčováním dobrých knih a
mýtěním otravného bejlí, které volnomyšlenkářské učitelstvo mezi mládeží
zlomyslně naselo, dá se pak mnoho pro naši věc katolickou vykonati. Kde
poměry toho dovolují, podporujme všemožně spolky tělocvičné, naše Orly.

Spolky sokolské mají namířeno velmi jak na mládež škoie povinnou,
tak na mládež škoie odrostlou, by jí hned v útlém mládí ovládli a pro
své cíle získali. Proto, co dělá „Sokol“ musí dělati i „Orel“. Musí též
pořádati pro děti tak zvané „dětské radovánky“, musí totiž s dětmi
nacvičiti tělocvičné cviky a hry, které pak před lidem předvede.
Dětské radovánky mají velkou přitažlivost pro dítky i pro lid, proto je na
katol. učitelstvu, by činně také v tomto směru se uplatnilo.

Bylo by přímo hříchem, tam, kde Orel založen, nečinně přihlížeti
k tomu, jak sokolské spolky mládež naši katolickým spolkům odcizují a ji
kazí. Vedle poučování a vzdělání mládeže přejme mládeži zotavení ve
společnosti veselých druhů a družek; vedme ale mládež, by si vyhledávala
jen společnost slušně veselou, ve které mravy se nekazí, tělo a duše se
neubíjí. — Poučujme dorost, že kdo pracovati bude k prohloubení
vzdělání svého ducha a srdce, ať jinoch či dívka, ať toho či onoho stavu,
neklesne a neztratí se nikdy i kdyby někdy se potěšil a rozveselil mezi druhy
a družkami svými způsobem slušným.

Lid náš vzdělání potřebuje; proto vstupujme mezi lid náš katolický;
pracujme s ním, pracujme pro něj, by zůstal věren sobě, Bohu, národu
a trůnu. S Boží pomocí práce tato se nám zdaří! —

Budeme-li mezi lidem takto pracovati, tu vyvrátíme právě nejlépe
hrubou nepravdu naší intelligence, jakoby katol. náboženství bylo úhlavním
nepřítelem všeho kulturního snažení lidstva a jako by katol. náboženství bylo
vysloveným nepřítelem i snažení hospodářského, sociálního a politického
a bylo by chybou zásadnou, kdybychom nečinně přihlíželi k stálému
mohutnění boje proti náboženství katolickému. —

Národní hnutí mezi mládeží katolickou na Moravě je zdravé. Poměry
doby naší je vyvolalo. Hnutí toto ale musí býti vedeno směrem jak výchovným
tak osvětovým. Aby ale hnutí toto zmohutněti mohlo, k tomu pomocnou

ruku přiložiti musíme my, katol. učitelé. Pak výchovná i osvětová práce v lidu zajistí nám úspěchy jisté a trvalé! —

Sv. Cyrill a Methoděj přišli k nám s křížem a knihou a proto budme jim vděční za víru, kterou hlásali, a za kulturu, ku které oni základ položili — a vděčními budeme, když dle zásad křesťanských žítí budeme, k víře cyrillomethodějské se hlásiti budeme a tuto víru cyrillomethodějskou neohroženě hájiti a zastávati budeme, aby lid této víře cyrillomethodějské se neodcizil, nýbrž aby jí i na dále věrným zůstal. —

Že při své práci výchovné a vyučovatelské ve škole a v lidu nesmíme zapomenouti, že jsme Čechy a že též mládež na dobré, loyální Čechy vychovávati musíme, jest samozřejmo. Celým vrstvám počíná býti lhostejným slovo „vlast“. U těch vrstev lidu platí heslo „ubi bene, ibi patria“; my ale hlásejme, „ubi patria, ibi bene.“

Duší působení našeho ve škole a mezi lidem musí býti láska, prýštící se z duše k milované české vlasti a k rodině panující. Tuto lásku vštěpujme do srdcí žactva a lidu, aby bylo na katol. lidu zřejmo, že chce i dále dávat Bohu, což Božího, a císaři, což císařovo.

Vychovatelský úkol učitele výchovou ve škole není nikterak vyplněn. Povinností učitelovou jest, by život žactva sledoval i pak, když toto škole odrostlo, aby dokončiti mohl dílo, které ve škole započal.

Povinnost tato sice učiteli žádným školním řádem přikázána není, však srdce velí nám, bychom výchovné dílo své ve škole započaté dokončili, by dítky neupadly do záhuby, kterou jim za dnů našich hrozí ve spolcích sociál. demokratických, pokrokářských a sokolských volnomyšlenkářská společnost.

Nesmíme se proto ohlížeti na to, že žáci naši jsou dospělými muži a ženami a dokončujeme na mužích a ženách, co jsme na dětech ještě započali. Učme, poučujeme a varujeme všude, kde třeba ruky pomocné, a jsem jist, že nebudeme litovati obětí, uvidíme-li pod rukou svou zkvétati blaho, štěstí a pokoj mezi dobrým lidem katolickým.

Neochabujme své spoluobčany vzdělávati v duchu náboženském, vlasteneckém a politickém. Objasňujeme jim otázky časové ve schůzích ať veřejných či soukromých. V lidu to vše! —

Hanobení a balamucení lidu, štvání protináboženské dosáhlo vrchole!

Na nás jest, bychom proti této časové zlobě pracovali, bychom budili u lidu úctu k sobě a k jiným. Působme směrem, by lid bez zapření svého přesvědčení a práva respektoval přesvědčení a práva druhého. —

Tak se staneme pravými učiteli dítek a lidu.

Práce naše bude krásnou a všichni lidé dobré vůle s úctou pohlížeti budou k nám. A najdou-li se ještě někteří, kteří po nás hodí kamenem své škodolibosti a msty, nedbejme jich a s čelem povzneseným vysoko kráčeje dále za vytknutým cílem svým! —

Budeme-li svorně a neúnavně pracovati směrem naznačeným k vznešenému cíli svému, dočkáme se očisty rodin, školy a života společenského od nákazy, nevěry a hrubého materialismu a navrátí se opět bývalá láska lidu ke škole a stavu učitelskému.

Dr. JOSEF KRATOCHVIL.

Úvod do filosofie.

(Volné listy).

IV. Rozdělení filosofie.

OBSAH: 1. Platonovo dělení filosofie. — 2 Aristoteles. — 3. Bacon a Hobbes. — 4. Krist. Wolff. — 5. Em. Kant. — 6. Hegel. — 7. Herbart. — 8. Rosmini a Gioberti. — 9. Nestálost rozsahu filosofie. — 10. Náš rozvrh nauk filosofických.

1. — O rozdělení celkového pojmu filosofie na jednotlivé nauky prvý se pokusil Plato (v 5. stol. před Kr.) Rozeznává dialektiku, fysiku a ethiku. Dialektika čili nauka o poznání jest mu základem filosofie. Starý nápis věštírny dejské „Poznej sama sebe!“ byl mu východiskem filosofického hloubání. Pravdu viděl ve vztahu mezi rozumem a věcmi poznatelnými, kriteriem pravdy byla mu evidence, jasnost. Obširně své názory o nauce poznání podává v „Theaitetu“. Do dialektiky přibírá i svoji nauku o ideách či pojmech všeobecných a metafysiku.

Fysika znamená u Platona nejen filosofii přírodní, nýbrž i přírodovědu vůbec a vědu o duši. Svoje názory fysické šířeji osvětluje v „Tisnaiovi“. Svět řídí duše světová, jež jest obdobou duše lidské.

Ethika čili nauka o jednání mravním, k níž Plato přibírá i nauku o společnosti a státu, jest mu nejdůležitější částí filosofie. Úkolem jejím jest řídit myšlení a pronikat celý život člověka. Ethické názory Platonovy nalézáme ve všech jeho spisech, nejvíce však v „Symposiu“.

Toto platonské rozdělení filosofie přejala později škola stoická i škola epikurejská a vůbec četné pozdější školy filosofické. Stoikové i Epikurejci počítali k fysice také theologii, o jejíž hlubší propracování mnoho se nestarali.

2. — Aristoteles (ve 4. stol. před K.) připojuje k částem platonským ještě metafysiku. Rozeznává tedy: logiku, fysiku, ethiku a metafysiku. Nemluví sice nikde výslovně o tomto rozdělení filosofie, avšak spisy jeho tímto způsobem jsou rozděleny.

Aristotela teprve právem možno zváti otcem vědecké logiky, ježto u předchůdců mluví se o vlastní logice jen příležitostně. Logika není u něho ani tak částí filosofie, jako spíše přípravou k filosofii, propaedeutikou filosofie. Otázky pak, jež nepatří přesně ani k logice, ani k ethice, ani do fysiky, probírá Aristoteles v metafysice, již sám nazývá „první filosofií“. V této „první filosofii“ (jež teprve později nazvána metafysika) probírá základy bytí: formu, látku, příčinu a cíl. Vyvrcholuje pak tuto část filosofie rozborem záhady Boha čili theologií.

Dle věty v Aristotelově „Metafysice“ VI. 1.: „Každé zkoumání jest buď praktické nebo poetické nebo theoretické“, říkává se obyčejně, že Aristoteles dělil filosofii na theoretickou a praktickou. Slovo „theoretická“ značí tu poznání čistě vědecké, slovo „praktická“ stanovení pravidel jednání. Filosofii theoretickou dělí pak Aristoteles na matematiku, fysiku a

první filosofii čili metafysiku. Cf. *Metafysika* XI. 7. Filosofii praktickou rozdělili nástupci Aristotelovi na ethiku, oekonomiku a politiku. Slovem „zkoumání poetické“ nutno rozuměti nauku o tvoření ať řemeslném ať uměleckém. Byla by to tedy asi nauka o krásnu v umění a řemesle, tedy jakási aesthetika. Aristoteles však propracoval pouze „*Poetiku*“, theorii o básnění.

Rozdělení filosofie na theoretickou a praktickou uchovalo se až do dnešní doby. U nás podržel je na př. prof. Masaryk a jeho škola.

3. — Středověk přidržel se v podstatě rozdělení jednak Aristotelova, jednak Platonova. Teprve Bacon a Hobbes přinášejí nové dělení. Bacon přikazuje vědy jednotlivým mohutnostem duševním: dějepis paměti, básnictví obrazotvornosti a filosofii rozumu. Filosofii dělí v přirozenou theologii, v přírodní filosofii a v anthropologii. Theologie přirozená odmítá theologii zjevenou. Filosofie přírodní dělí se na fysiku a metafysiku t. j. nauku operativní a spekulativní. Anthropologie jedná o člověku dle těla i duše. Dle těla lékařství, kosmetika, atletika a umění; o duši logika, ethika a politika.

Vedle hlavních tří nauk filosofických: přirozené theologie, přírodní filosofie a anthropologie, uvádí Bacon (17 stol.) ještě theorii poznání odloučeně od dialektiky, respektive metafysiky. Její úkol záleží ve zkoumání předpokladů ostatních nauk filosofických a vůbec věd.

4. — Prvním velkým theoretikem filosofie jest žák Leibnitzův Kristian Wolf(ius) (na počátku 18. stol.). Filosofii dělí dle vzoru Aristotelova na theoretickou a na praktickou. Theoretická se rozpadá v theologii, nauku o duši a fysiku či kosmologii. Praktická filosofie jedná o poznání a chtění a dělí se tudíž jednak na logiku a heuretiku, jednak na ethiku, politiku a oekonomiku. Všem předchází první filosofie, ontologie, jež vykládá nejvšeobecnější pojmy.

5. — Největší filosof 18. století Emanuel Kant vychází s hlediska, že naše poznání neřídí se věcmi zevnějšími, nýbrž že má původ svůj v duchu našem a že je pak na věci vnější přenášíme. Dělí tudíž mohutnosti rozumové a zároveň i filosofii na poznání z čistého rozumu (a priori) a na poznání ze zkušenosti (a posteriori). Rozeznává tedy filosofii čirou a užitou. Vlastní filosofii jest filosofie čirá. Dělí se v propaedeutiku čili kritiku, jež zkoumá schopnost čirého rozumu při hledání poznatků, a metafysiku, jež jest poznáváním a priori. Tak vzniká myšlenka dvojí metafysiky, metafysiky přírody a metafysiky mravů. Tato má vyšetřovati pomysl a principy možné čisté vůle.

6. — Tvůrce panlogismu Hegel (na poč. 19. stol.) dokázav nutnost absolutna, snaží se vědomí povznést na výši absolutního poznání. Poznání toto nazývá fenomenologií ducha. Obsah tohoto absolutního vědění vyvoditi a ozřejmit jest úkolem logiky. Tu dovozuje, že předmětem filosofie jest jen reálno, to však jest pouze všeobecné; jednotlivé jest pouze zjevem všeobecná. Toto všeobecné jest v sobě, jest jistotou objektivní. Ze všeobecného pojmu bytí dospívá se k pojmu absolutní idey. Z ní prýští dvě nauky: filosofie přírody a filosofie ducha.

7. — Jan Bedřich Herbart (počátek 19. stol.) nazývá filosofii zpracováním pojmů a dělí ji na tři hlavní části: logiku, jež ozřejmuje pojmy, metafysiku, jež opravuje pojmy ze zkušenosti čerpané a odkrývá odpory, a aesthetiku, jež doplňuje a oceňuje pojmy.

8. — Italští filosofové ontologismu Rosmini a Gioberti (v první pol. 19. stol.) dělí filosofii na ontologii, základnu všech nauk filosofických, matematiku o počtu nekonečném, logiku, jež hledá pravdy nutné, morálku, jež zkoumá zákony mravní, kosmologii či vědu o světě, aesthetiku, vědu o krásnu a politiku, o původu moci.

9. — Mohli bychom tak uvést ještě řadu pokusů o rozdělení filosofie z doby nejnovější, ale mělo by to význam pouze historický. Jest zkrátka patrné, že rozsah filosofie není ustálený, že mění se postupem doby. Kdežto v době staré a ve středním věku všechny téměř vědy zahrnovány pod pojem filosofie a také ještě v době nové Bacon, Hobbes, Descartes, Rosmini a Gioberti počítají fysiku a matematiku k filosofii, tak zase v době nejnovější některé odbory filosofické, od pradávna za čiré filosofické pokládáné, jako zkušebná duševěda a sociologie hledí se od filosofie odtrhnouti a státi se vědami samostatnými.

10. — Naše rozdělení filosofie přidrží se dávného dělení Aristotelova. Rozeznáváme filosofii theoretickou t. j. čiré filosofování a filosofii praktickou čili užití filosofie v životě praktickém. K filosofii theoretické počítám: logiku, noetiku, kosmologii, psychologii a metafysiku. K filosofii praktické: etiku a právní filosofii, aesthetiku, náboženskou filosofii a sociologii čili filosofii dějin. Do filosofie praktické bylo by možno zařaditi i paedagogiku a psychologii t. zv. experimentální. Rozbor jednotlivých nauk filosofických ponecháváme si pro kapitoly pozdější.

V. Filosofie orientální.

Obsah: 1. Vzdělanost asijská. — 2. Číňané, Peršané, Egyptané. — 3. Indové a jejich náboženství. — 4. Strnulost pantheismu. — 6. Hlavní systémy indické. — 6. Starší Mimansa. — 7. Vedanta a její dva stupně. — 8. Rozbor vedantské soustavy. — 9. Sankhya. — 10. Dualism systému Nyaja. — 11. Atomismus ve Vaiseshika. — 12. Budhismus. — 13. Mysticism. — 14. Pravda a blud ve filosofii orientální. —

1. — První stopy filosofie stejně jako vzdělanosti vůbec nalzáme v Asii — v Orientu. Vzdělanost zrodila se na březích Gangu a na úpatí Himalaje. Odtud prošla na západ Malou Asií a zaskvěla se nejvíce v Řecku. Všecky jazyky evropské od řečtiny a latiny až k jazykům germánským a slovanským mají kořeny svoje v dávném jazyku indickém, v sanskritu.

Důvod tohoto primátu Asie ukazuje nám poloha a příroda asijská. Pohledme na mapu světovou: Asie jeví se nám jako tělo veliké, jehož údy rozkládají se na jedné straně do Evropy, na druhé do Ameriky. Družinu tvoří na jihu pleiada Oceania.

Ariové asijské, Indové a Peršané, dali Evropě Kelty a Řeko-Římany, kmeny germánské a slovanské. Sanskrit sám, nehledě ani jinak k vynikající vzdělanosti asijské (obrovské stavby, výtečné zavodňování, vědomosti astronomické, výborné nástroje ruční atd.) ukazuje na starobylost a velkolepost kultury asijské. Mluvnice jeho jest tak dokonalá, že přesností

blíží se k algebře. Abstraktní vědomosti mluvnické jsou však vždy teprve důsledkem značného rozkvětu literatury.

2. — O skutečné filosofii možno vlastně mluvit jedině při Indech. Ostatní národové východní, Číňané, Peršané, Egypťané a Židé vyvinuli sice neobyčejně zajímavé názory náboženské, propletené tu a tam myšlenkami filosofickými, ale naprosto chybí jim vědecký a filosofický smysl. V Zend Avestě Zoroastrově (v 7. stol. př. Kr.) i v knihách Konfuciových našli bychom sice leckteré zrnko filosofické, zrovna jako v náboženství starých Egypťanů, ale o nějaké soustavě filosofické nemůže být ani řeči.

3. — U Indů však setkáváme se nejen s vyvinutou naukou náboženskou, nýbrž i s ucelenou, přesně logicky uspořádanou spekulací filosofickou. Prolínají ovšem názory náboženské všude názvy filosofické, tak že není možno mluvit o filosofii bez částečné aspoň zmínky o náboženství indickém.

Náboženství indické bylo v rukou brahminů, kasty čili třídy společné nad prostý lid povznesené, lidem pohrdající a tající před ním své učení. Rozeznávají čtyři doby světové: Krita, Treta, Dvapara a Kali. Krita jest doba bohů a doba pravdy; Treta doba krhu rodinného a kněžská; Dvapara, doba pochybování; Kali, doba zla. Tedy postup zhoršování stejně jako v Hesiodově době zlaté, stříbrné, bronzové a železné a vůbec u všech antických národů.

Třetí doba světová jest doba pochybování a hledání, doba, kdy porušena byla dřevní tradice a nastala potřeba najít nové náboženství. Vynikají tak dva druhy náboženství: lidové a kněžské. Lid oddává se volné obrazotvornosti, představoval si božské analogicky dle přírody. Vida v přírodě zjevů mnoho, soudil na množství bohů, oddal se polytheismu, mnohobožství. Stupně jeho, jak jasně vysvitá z literatury indické, byly: naturalism t. j. uctívání božství v přírodě (hvězdy, slunce, nebe,) anthropomorfism, uctívání božství dle člověka, bohové připodobnění lidem nebo lidé zbožnění, fetišism, božství zmenšené v amulety, idolety, domácí skřítky a pod. Nemožno ovšem mluvit o stupních přesných nýbrž pomenáhlých přechodech.

Náboženství kněžské uchovalo si tradiční pojem jednoty, ale vysvětlovalo jej, jistě vlivem lidového mnohobožství, pantheisticky. Mísilo božstvo s vesmírem, jednotu s mnohostí. Pantheism pomenáhlou přibližoval se polytheismu a vytvořil řadu božstev bez harmonické formy a osobitého charakteru. Bohové druží se k nejvyšším těm božstvům: Indra, Varuna a Agni. Později nejvyššímu uctívání se těší indická trojice Trimurti. Brahma jest nejvyšší, neomezená, nekonečná podstata světa, Višnu, udržovatel a ředitel světa, Šiva, původce změn ve světě.

4. — Indický pantheism zrodil nehybnost kastovní a tím i myšlenkovou. Ona svoboda a živost myšlenková, jež vzrušuje nás u Řeků, jest zcela neznáma u Indů. Proto i jejich soustava filosofická jest zaražená, strnulá, tkvící na jednom bodu. Pozorování jevů chybí úplně, vše vysvětluje se a priori. Není tudíž divu, že ani filosofie ani literatura indická nedosáhly dokonalosti řecké.

5. — V literatuře indické rozlišujeme čtyři doby: theologickou či náboženskou, básnickou či epickou, filosofickou a posléze filologickou.

Odpovídá to hlavně přirozenosti lidské, jež obrací se nejprve k vrcholu všech ideí a citů k Bohu, potom opěvává hrdinské činy lidí, později přemýšlí o sobě samém a posléze prohlubuje slova a jejich zákony. Nelze ovšem říci, že rozlišení jest přesné, ale v celku literatura indická bere se tímto postupem. Časově připadají asi Vedy theologické v r. 1500 před Kr., zpěvy bohatýrské o několik století později, kol r. 1000 systémy filosofické a do 44. stol. před Kr. spracování gramatiky. Ovšem, že vzájemné prostupování jest velmi časté.

Hlavní a neznámější systémy indické jsou: dvojí Mimansa dvojí Sankhya, Naya a Vaiseshika. Mimansa starší (mimansa značí tolik co „rozumování, hloubání“) slove Purvamimansa, pozdější Uttaramimansa. Prvá byla dodatkem k brahminskému komentáři k Vedam t. zv. Brahmanas, druhá vysvětluje učení o principu vesmíru a jeho vztahu ke světu. Ježto pak též cíl mají i Vedy nazván tento system Vendata t. j. rozřešení a ukončení Ved. System sankhya značí „rozvažování, kritiku“; druhou částí jest yoga, abstraktní hloubání. Nyaya značí usuzování a obsahuje již téměř úplně spracovanou logiku. V a i s e s h i k a značí individualisování a tu poprvé v dějinách lidstva vystupuje atomismus.

6. — Starší Mimansa vychází jako Vedy z vysokého pojetí, že Bůh slovem svým stvořil svět; brzy však metafora přenesena ve skutečnost a tvrdilo se, že mezi slovem a skutečností jest nutné spojení, jakoby slova naše byla výrony slova věčného, jako jsou výronem jeho věci. Slovu přičítá se tedy síla magická, stejně jako později v židovské Kabbale.

7. — Druhá Mimansa čili Vedanta vykazuje několik stupňů vývojových. Nejprve přejímají se z Ved poslední tvary emanatismu a dávají tak vznik pantheismu. Bůh je vševědoucí a všemohoucí příčinou bytí, zachování i zničení vesmíru. Stvoření jest čin jeho vůle. On jest materiální i účinná příčina světa: stvořitel i stvoření, vykonavatel i dílo, utvářitel i útvar. Jako pavouk tvoří vlákno z vlastní podstaty a v sebe je zase přijímá, podobně vytváří Bůh vše ze sebe a přejímá v sebe. Bytost nejvyšší jest jedna a jediná, nekonečná, neměnná, duše universální, pravda, moudrost, rozum, štěstí. Duše jiné jsou jako nesčetné jiskry, jež tryskají ze žhavého kovu. Vycházejí z ohně a vrací se v oheň jsouce téže podstaty. Duše, jež pomocí smyslů řídí tělo není zrozena a neumírá; a jako taková je nekonečná, nesmrtelná, rozumová, pravdychtivá. Řídí ji duše nejvyšší. Činnost její projevuje se ústroji tělesnými: jako řemeslník pracuje svými nástroji, tak duše pracuje a trpí svými ústroji. Vrací se v duši nejvyšší a dosahuje tím blaženosti. Jest předurčena ke konání dobra nebo zla. Bůh však není příčinou zla.

Hle! směsice nejvyšších pravd s pantheistickými nesrovnalostmi. Mluvíti o Bohu jako příčině nejvyšší, nekonečné a jediné a identifikovati jej s bytostmi stvořenými, značí říkati, že Bůh jest nejdokonalejší a zároveň plný nedokonalostí. Podobně vznešený názor o duši lidské nesmrtelné a odlišné od těla nesrovnává se s názorem, že duše splývá se světem a Bohem.

Nesrovnalosti brzo zdravý lidský duch postřehl. Poznána různost ducha a hmoty. Bůh přirozeně není hmota, nýbrž čirý duch. Neodporuje, aby nehmotný stvořil hmotu, ježto tato jest zvláštní druh konečnosti. Hmoty nemá tedy ani vesmír. Nic nemá skutečné bytí vyjma Boha. Co se nám od Brahmy rozdílně býti zdá, jest pouhý klam: vše jest Brahma. Svět

jest vývojem a výronem Brahmy, který jest sám sobě principem činným i trpným. Vývoj počíná dokonalým a spěje k méně dokonalému: od etheru ke světlu, od tohoto ke vzduchu a posléze k pevnému. Podstatu tohoto systému tvoří tedy názor, že bytuje jediný Brahma a vše ostatní jest jen zdání.

Postřehy naše podobají se snu. Duše spojená s tělem nemůže přímo nazírat na Brahma a nemůže proto býti dokonale šťastnou. Dokonalá blaženost záleží v klidu, jehož lze nabýti až po oddělení duše od těla a úplném splynutí s Brahmou. V životě tomto nutno se připravovati k oné blaženosti vědou, jež záleží v rozjímání o nekonečnosti a věčnosti Brahmy. Smrt znamená přechod do nového života. Duše, jež žila v plné askesi, vrátí se plně do Brahmy a dojde dokonalé blaženosti, byla-li askese méně dokonalou, bude blaženost menší, nebylo-li jí vůbec, bude na vždy zavržena.

8. — Metafysika vedantská jest, jak patrně, neobyčejně jemná a zajímavá. Plně ovšem ani ona nevyrovnala pantheistické nesrovnalosti. Popírá ovšem jsoucnost hmoty a postřehy její jmenuje pouhým zdáním, ale to odporuje stejně přirozenosti lidské jako pojmu Boha, v němž není možný klam. Jsme-li všichni božstvím, jak můžeme se klamati? Nerozlišuje lidské vědomí skutečné postřehy od pouhého zdání?

9. — Tento zcela jasný odpor a zřejmou nesrovnalost brzo vycítil Kapila a v soustavě Sankhya připustil reálnost přírody. Učil, že to, co neexistuje, nemůže přijímat bytí od nějaké příčiny. Efekt bytuje předem v příčině. Připouští tedy příčinu, ale nikoliv tvořivou, nýbrž nerozlišenou a v podstatě totožnou s výsledky. Činnost působivá jest jakási tajemná energie všech věcí. Ona vše tvoří a vše pak v sebe přejímá. Tato tajemná energie není již duchová, nýbrž hmotná. Sankhya popírá tudíž příčinu duchovou — Boha. Příroda jest věčná hmota, plná činnosti, nekonečná, dárkyně rozumu, vědomí, smyslů i prvků. Prakriti (tak jmenuje Sankhya přírodu) jest původce tří světů: božského, lidského a zvířecího. Hlásá tedy, jak patrně, soustava Sankhya materialistický pantheismus oproti pantheismu idealistickému, kterému učili Vedantisté.

10. — Nejvědeckěji počíná si soustava Nyaya, která postupuje v sylogismech a obsahuje důkladnou a jemnou logiku. Názoem metafysickým blíží se k dualismu. Již Kapila rozlišoval prvou příčinu od výsledků, jevy duchové od jevů hmotných, ale stotožňoval přece jejich princip nejvyšší. V soustavě Nyaya Gotama chtěje se vyhnouti rozporu rozlišuje věčného Boha od věčné přírody, duše věčné od věčných atomů. Názoery takové vedly nutně k jemnému propracování jak nauk logických tak metafysických. Gotama zkoumá způsob usuzování, jakým postupovaly Vedy t. j. klásti pojmy, potom jejich výměry a posléze rozbor těchto. Stanovil důkazy, indukci, dedukci, srovnání i auktoritu; určil předměty důkazů: duši božskou a lidskou, těla a smysly, mohutnosti poznávací a mravní. Ukázal na klamnost sofismat a na výši povznesl sylogismus.

11. Původcem soustavy Vaiseshika jest Kanada. Hlásá atomismus uznávaje při tom Boha jednoho, duchového a věčného. Svět skládá se z atomů nedělitelných a nezměnitelných, jež se náhodou podle spřízněných vespolečně vlastností slučují ve dvojici, trojici atd.

Člověk jest složen z těla, sídla práce a činnosti hmotné, smyslového vnímání a chtění, a z duše, sídla poznání, lásky, nenávisti. Kanada rozeznává šest kategorií: podstatu, jakost, činnost, společné, vlastní a vztah. Atomismus systému Vaiseshika jest po stránce metafysické daleko dokonalejší než pozdější nauky atomistické, u Demokrita i v atomismu nejnovějším. Proráží tu dualismus zrovna jako v soustavě Nyaya. Později zdůrazněním té či oné stránky názoru dualistického vznikl subjektivní materialismus nebo subjektivní idealismus.

12. — Materialismus do posledních důsledků uvedl Buddhismus, rozšířený z Indie do Číny, Tibetu, Japonska a jiných částí Asie. Základem buddhismu jsou: předně, čtyři nejvyšší pravdy t. j. všeobecný bol, jehož příčinou jsou náruživosti lidské, cíl bolu Nirvana čili osvobození od všeho klamu, prostředek k dosažení jest potlačení vášní a touhy a rozvažování o marnosti všeho. Za druhé přechod věcí z tvaru jednoho v druhý; za třetí, spojení příčin, jež jsou smrt, metempsychosa, touhy, pojmy věcí; za čtvrté Nirvana, stav blaženosti a klidu, zničení individuality v nekonečnu, splnutí s nekonečnem. Lidu ovšem postačilo modlářství a polytheism. Učenější počali brzy pochybovati o neurovnaném učení budhistickém a upadli ve skepticism.

13. — Skepse přirozeným postupem přešla v mysticismus. Ze systému Sankhya vybrána theorie o kontemplaci a návratu v prvopříčinu — v Boha. Není to však již hloubání přirozené, nýbrž extase. Intuicí t. j. vnitřním zřením možno dojíti k splnutí s bytostí nejvyšší.

14. — Ve filosofii indické nejlépe vidíme, kolik pravdy mísí se v bludy, jednak vlivem tradice, jednak dobrotou lidské přirozenosti. Přispívají též boje mezi jednotlivými školami filosofickými. Duchovost Boha v Mimanse, pozorování přírody v Sankhya, nauky logické a fysické v soustavě Nyaya Vaseshika a morálka budhistická ukazují na věčnost pravdy, na přirozené její poznání i stálost vědy Philosophia perennis má kořeny již ve filosofii indické. Ale na druhé straně vidíme tu, jak vášně a náruživosti lidské překážejí plnému poznání pravdy. Ve filosofii orientální jest živé vědomí našich bled, marnosti našeho snažení. Odtud touha po smrti, po zničení — po nirvaně. — Jak přemnohé myšlenky filosofie orientální opakují se ve filosofii nejnovější, zvláště v naukách německých filosofů Schellinga, Schopenhauera a Hartmanna ukážeme později.

Literatura.

Paul Deussen, Allgemeine Geschichte der Philosophie mit besonderer Berücksichtigung der Religionen. I. Bd., 1 u. 2 Abteil. Lipsko 1894 a 1899. — Otto Villmann, Geschichte des Idealismus I. Bd. Brunšvik 1894. — Gobineau, Les religions et les philosophies dans l'Asie centrale. Paříž 1865. — Max Müller, Vorlesungen ü. d. Ursprung u. d. Entwicklung der Religion mit des Rücksicht auf die Rel. alten Indiens. Strassburg 1881. — M. V. Straszewski. Různé studie v čas. polských i německých. — Čupr, Učení staroindické, Praha 1878. — V poslední době Dr. Frank v Akademii chystá některé ukázky indických textů.

ROZHLEDY.

Vychovatelství.

Ideální školou pro každou osadu je škola jednotřídní — píše A. Sustr ve škole našeho venkova a praví dále: Na jednotřídkách stavá se i nejnesvědomitější učitel v krátké době svědomitým, neboť vidí se odkázaným sám na sebe, pozná, že je zodpovědným sám za sebe. Proto nezakrní na škole jednotřídní ani jediné dítě, neboť učitel nespolehá se, že se ujme někdo jiný téhož dítěte a že ho dovede k určené metě. Ba v jednotřídní škole lépe pokračuje i dítě méně nadané než na škole více třídní, neboť obnovuje se mu učivo stálým opakováním s oddělením vyšším a vyšším. V některých předmětech dosáhne se na jednotřídních školách téměř ideálu probraného učiva a to nejen „probraného“, ale i zažitého. Jedině v reáliích nelze tolik probrati jako na školách více třídních a to ani ne tak nedostatkem učebních hodin jako nedostatkem učebních pomůcek. Kdyby jedno a dvou třídní školy nebyly odbývány tak macešsky v ohledu zaopatřování učebními pomůckami, dosáhlo by se v nich více i v ohledu vyučování reáliím. — Co do stránky mravní nelze ani doceniti jednotřídní školy, neboť učitel má po 8 roků dítě ve svých rukou, zná jejich duše úplně, zná jejich rodiče, poměry domácí a hmotné, mravní a dle této znalosti může jednati s každým dítětem dle jeho individuality. Proto také na jednotřídních školách používá se v pravdě všech pedagogických a didaktických prostředků — — — A tak dále! — — —

Ale což je-li učitel na jednotřídce špatným učitelem, špatným vychovatelem? Jak dopadne potom úsudek o takové škole jednotřídní? Souhlasíme úplně s pisatelem, že na jednotřídní a dvou třídní školy dosazování by měli býti proto jen nejlepší učitelé, kteří by za svoji těžší práci dostávali také největší platy!

Jak to bude vypadat ve volné škole. (Recept vídeňský.) Děti vídeňské volné školy vycházejí v přestávkách do altánu v podstřeší, aby se potěšily pohledem na lesnatý věnec pahorků a zelených niv na Kahlenberku až k Anningeru. Vzduch a světlo jsou nejlepšími učiteli: probouzejí, a v tom je — konec konců — všecko umění vychovatelské. Děti učitelé tykají. — Napadne-li jim něco, mluví; není-li jim něco vhod, odporují; připadá-li jim něco směšným, smějí se. A na všech je vidět, že je jim zde dobře, neboť mají učitele rády. Mají ho rády proto, že je veselý. Je jejich dobrým kamarádem, který od nikoho z nich nic nežádá, ale každému pomáhá. K ničemu je nenutí, ukazuje jim pouze, jak mají co zaříditi, aby dovedly, co samy chtějí. Ve volné škole se netrestá. Neznáma je tu trýznivá bázeň před špatnou známkou, zlé sny o potupných censurách. Jak se tu však jedná se zlými dětmi? Předpokládá se, že zlých dětí vůbec není, a následkem toho opravdu nejsou: neboť jak se na člověka díváme, takovým se stává. Z toho jde na jevo, že děti se stávají zlými teprve ve škole: přísností, tlakem, dlouhou chvílí. Je to s dětmi jako s dospělými: musíme užiti dříve násilí, abychom učinili člověka špatným. Cítí-li však, že ho máme jen trochu rádi, stává se bezbranným. —

Spoření školní mládeže. Spořitelny tábořská a vinohradská opatřily pro školy praktické úsporné automaty, které jsou umístněny na chodbách;

přijímají nejméně desetihaléř úspory. Automaty opatří samočinně každou vydanou známku její hodnotou a firmou spořitelny, která hodnotu vyplatí, mimo to datum a běžným číslem vkladu. Známky se uschovávají ve zvláštních sběracích lístcích, a když lístek zařízený na 10 známek je plný, přijme spořitelna lístek a připíše vklad 1 K do vkladní knížky žákovy. Peníze vybírá z automatu správa spořitelny ve vhodném období a automat sám vykonává kontrolu o počtu vydaných známek a výši přijatých vkladů. Automat stojí 600 K. — Škoda, že pro poměry malých venkovských obcí je tak drahý!

Jednoduchá frekvence na školách národních? Jsou důvody pro i proti. Proč jsme proti nedílnému vyučování? — Protože zájmy školní mládeže mluví proti jednoduché frekvenci: organismus dětský několikahodinným sezením i ve zdravém vzduchu, jehož přece ve škole není, trpí škodu nespornou. Větrání v přestávkách nestačí. — Děti 6—13leté nemohou 3 až 5 hodin za sebou s prospěchem pracovat (sami nevydržíme ani celou hodinu, na tož 3 hodiny sebe zajímavější přednášku se zájmem sledovat a jsme jen passivními posluchači.) Ochablost ve třetí hodině u dětí stupňuje se až k malátnosti duševní v dalších hodinách. Ve školách máme slušné procento dětí tělesně i duševně slabých, které tíhu jednoduché frekvence nevydrží. — Je konečně holou nemožností, aby učitel zejména na vyšším stupni 4 až 5 hodin denně bez oddechu, odpočinku vydržel s úspěchem ve škole pracovat — Poslední přestávka je k načerpání nových sil nezbytná. — Nezapomínejme také, že jednoduchá frekvence mohla by býti počátkem polodenního vyučování, za kterého by měly děti jednoduchou, učitelé však dvojitou frekvenci.

Výchova tělesná.

Jen střílet! Ministerstvo veřejných prací zamýšlí zavést na školách průmyslových vyučování tělocviku a střelbě. Také v učňovských besídkách přálo by si ministerstvo mít zavedeno vyučování ve střelbě a dotazuje se jednotlivých zpráv, zda se snad již v besídkách nestřílí. — Armádní (!) řeč na českých středních školách zavádí se současně se střelbou. Byl sice vydán rozkaz, že učitelé střelby musejí býti sice dokonale znalí vyučovacího jazyka příslušné střední školy, že však povely a označování součástí zbraní, střeliva i terčů musí se díti německy. Jaká ta dokonalost znalosti vyučovacího jazyka příslušné školy jest, o tom kolovala v denních listech ke konci ledna pěkná ukázka z první vyučovací hodiny na jedné jihočeské střední škole české. Čeština, kterou vyučující mluvil, byla — čistě vojenská.

Stravování školních dětí. Velká města v cizině podporují stravování chudé školní mládeže značnými obnosy. Tak Řím dává 150, Milán 300 tisíc lir ročně. Soustavně stravuje mládež školní Paříž již po 30 let a to tak, že zřídila kantiny, v nichž sytí žactvo z vrstev nemajetných zadarmo, ze zámožných za plat. Děti dostávají nebo si kupují poukázky na obědy mimo školu a mimo kantinu ve všem stejné, takže zasedají-li k jídlu nejsou nikterak ponižovány předkládáním výkazu, že jsou chudé. K obědu bývá maso a zelenina. Paříž platí na stravování toto přes milion franků. V kantinách pařížských jídá 150.000 dětí zadarmo, 30.000 za plat. — V Anglii jsou obce zákonem zavázány, aby zřizovaly při školách kuchyně a jídelny a mohou na ně vybírat i daň. — V Mannheimě dostávají chudí žáci v zimě před učením čtvrt litru teplého mléka a housku, ve Štuttgartě dostávají takovou snídani i v létě. — Bohužel je to všechno jenom v cizině!

Ze světa jihoslovanského.

Vjekoslav Koščević: Slobodno risanje. (Volné kreslení, v Záhřebě 1910, cena 50 h.) — Malá tato, ale znamenitá brožura pozůstává ze tří přednášek a pojednává o svobodě ve výchovu, o mezích umění a o metodě volného kreslení. Spisovatel představuje nám nejprve dvě volné školy v Chorvatsku, Trstenjakovu, vylučující náboženství, poněvadž prý nás nutí věřiti, co není pravdou, a školu, za niž bojují zvláště „Hrvatstvo“ a „Iutro“ a jež zastává přímo protilehlý názor, že totiž právě náboženství je základem veškerého výchovu. Na to se obírá „pravou volnou školou“, dopřávající žáku svobodu, aby se jeho duch rozvíjel směrem, k němuž ho navádí jeho přirozenost, a přistupuje konečně k vlastnímu thematu, k volnému kreslení. Hlavní věcí je tu volnost pokusu. V prostorné, světlé, vzdušné a teplé učirně se zásobou co nejlepšího materiálu dej učitel žákům kresliti, co a jak chtějí. Poněvadž kresba je žáku mluvou duše, prostředkem, vyjádřiti myšlenku, dává učiteli příležitost, nahlédnouti do jeho duše, poznati jeho vlohy, ale zároveň i ukazovati chybujiícímu pravou cestu, bystřiti jeho všímavost, vychovávat dobrého pozorovatele. Později ať žák ilustruje pohádky a pověsti, kreslí dle přírody, pokouší se v národním ornamentu. Ale což, není svoboda žákova omezena tím, že učitel neustále zúžuje předmět, který má žák kresliti? Je, a přece není. Neboť „nač je třeba svobody? Na to, aby každý žák mohl projevit sebe všemi způsoby. Nač tyto projevy? Na to, aby se rozpoznala žákova individualita, podle níž ho můžeme vychovávat dále, nevnucující mu svých názorů a nepřesvědčující ho, že je pro něho nejlepším to, co je nejlepším pro nás a o čem myslíme, že je nejlepším pro něho. Hlavní věcí je tudíž, aby se zachovala úplně svobodnou žákova individualita“. — Je-li volnost žákova neohraničena, pak svoboda učitelova zase doznává nejednu mez. Učitel nesmí dětem předložit ku kreslení, co se mu zachce a namane. V tom brání mu již prostý cit krásna. Jeho přední starostí v moderním kreslení budiž, nevybírat nikdy za předlohu výkresu četbu a nevyprávěti povídky, jež jsouc illustrována by ukázala něco nehezkého, ošklivého. Další hráz vytyčuje učiteli přirozený a podstatný rozdíl mezi uměním výpravným a plastickým. Co je dovoleno básníku, není ještě dovoleno malíři a sochaři. Prostředky, jichž se chápe básník, a prostředky, jež vedou k cíli malíře a sochaře, jsou zásadně rozlišné. Básník užívá slov, času, a vypráví nám činy, díla. Malíř a sochař nesleduje textu doslovně, nýbrž utíká se k momentu, k prostoru. Jinou mezí a hranicí je zevnějšek, materiál, v němž leží mnoho obtíží. Brzdou může býti konečně i náboženství, ačkoli má nepopěrně veliký vliv na umění. Z toho všeho je zřejmo, že „svoboda žákova je úplná, učitelova však ne. Žák je dítkem přírody, učitel však mužem starosti a hledání. Žák roste bez starosti, učitel však mu starostlivě snáší stravu, a to právě takovou, jaká mu jde nejlépe k duhu. Žák nesmí pocítiti mezí umění, učitel však jich nesmí nikdy pustiti se zřetele“. — V třetím oddílu nastiňuje autor rozvrh kreslení pro jednotlivé třídy. V první a druhé třídě učí se dítě poznávati barvy, něco málo z perspektivy a podávají se mu první ideje o ornamentu. Ilustrace pověstí a četby, události z života žákova v celém školním roku, dále pak příroda v jeseni, v zimě, z jara i v létě, a to pouze na velikých plochách poskytují hojnou příležitost pro studium. V třetí třídě počíná se kreslení vyučovatí podrobněji. Rozdíl mezi dosavadní a odsavadní

prací mohla by se charakterisovati asi takto: dosud pozorovalo dítě přírodu, aby se naučilo kresliti; odsud pak učí se kresliti, aby vniklo hlouběji do přírody. Ve čtvrté třídě dochází se ku kresbám skupin, k perspektivě, k malbě menších živočichů, k sestavování ornamentů a konečně v páté ku konstruktivnímu kreslení a projekci. Autor zakončuje brožuru slovy: „Naše kreslení nebudiž ani experimentální, ani docela umělecké, ani vědecké, ani průmyslové, ale budiž svobodné, pěstuj všechna tato odvětví a zachovávej v každém okamžiku žákovu individualitu“. —

„Slobodno risanje“ je knížka založená na mnoholetých zkušenostech ve škole, svědčící o jemném pozorovacím talentu spisovatelově a jeho nevšední znalosti dětské duše, jeho velikých vědomostech a vzdělání, velmi cenná a prakticky instruktivní. Odporučujeme ji tudíž všem, kdož se zajímají o tento předmět školský, zvláště pak učitelům kreslení, kteří v ní najdou mnoho zdravých pokynů, jak by vyučovali a zároveň vychovávali a vzdělávali žactvo sobě svěřené. „Slobodno risanje“ bylo přeloženo do ruštiny.

Vjekoslav Košćević, autor „Volného kreslení“, je jedním z předních paedagogů v Chorvatsku. Mimo zmíněnou brožuru napsal a vydal několik jiných knížek, z nichž některé byly přeloženy do cizích řečí. Je též redaktorem a hlavním přispívatelem dobře vedeného časopisu „Preporod“ (V Záhřebě, 7. ročník). Kromě důkladných článků a studií „Preporod“ v každém čísle dle moderních principů psané posudky nejnovějších knih chorvatských, slovinských a ruských, zprávy o paedagogické fluktuaci v chorvatském a slovinském novinářství, jakož i obsah nejaktuálnějších paedagogických prací několika listů německých, francouzských a anglických. Jsa v Chorvatsku průkopníkem ideálů nynějších paedagogických reformátorů, školy práce (škola s pomoću rada, Arbeitsschule), uveřejnil o ní Vj. Košćević lonského roku v „Preporodu“ pozoruhodnou, na nejnovějších pokusech Spoj. Států, Francie a Německa kotvící přednášku („Škola s pomoću rada“).

„**Učiteljski Tovariš**“, orgán pokrokového učitelstva slovinského, otiskuje smutnou statistiku bezohledné maďarisace v uherském školství. V Uhrách je na 25 proc. nemaďarských škol. Z těch odpadá na 400.000 Malorusův 66 maloruských, na 20.000 Vlachů 11 vlašských škol, kdežto na 30.000 uherských Chorvatů má pouze jednu chorvatskou školu — poslední. Toto faktum je tím bolestnější, že na 100.000 Maďarů v Chorvatsku má 70 maďarských škol. Vůbec jest Chorvatům pocífovati těžko dotěrnost maďarské kultury. Po způsobu našich nejrozmanitějších „Schulvereinů“ pracuje v Chorvatsku maďarské školské sdružení „Julian“ s tendencí, maďarisovati, kde a co se jen dá. Za tím účelem založil „Julian“ (dle lonských zpráv) v Chorvatsku a Slavonii 33 maďarských škol pro slovinské děti, jež v roku 1908-9 navštěvovalo 4821, v roku 1909-10 pak 4859 žáků. Nyní proniká „Julian“, podporován jsa spolkem maďarských kolonistův („Magyar Egyesület“), i do anektované Bosny. Tak založil počátkem školního roku 1910-11 národní školu v Sarajevě. Přirozeno, že této školy nebylo naprosto třeba, poněvadž v Bosně Maďarů není. Přes to však byla škola po otevření dítkami přímo přeplněna. Školní matriky nám ovšem praví, že 80 proc. těchto dětí patří srbské, resp. chorvatské národnosti. Jak normálně počínali si zakladatelé zmíněné školy, o tom svědčí zvěsti, dle nichž byly pro veliký nával odmítány pravé maďarské děti, aby mohly býti přijaty chorvatské a srbské. Po takovém začátku ve středu země chovají Maďaři nejvážnější úmysl, pokračovati ve

svém díle po celém kraji a vybudovati své školy ve všech větších místech Bosny a Hercegoviny. Už nyní je na středních školách bosenských zaveden vedle německého i maďarský jazyk.

Školství v Bosně a Hercegovině. Roku 1909 bylo v Bosně a Hercegovině 434 národních škol. Letos přirostlo 36 škol. Děti se učí latince i cyrillice. Na počátku školního roku dalo se zapsati 42.660 dětí, na konci roku jich bylo 38.450. Hochů bylo 30.494, dívek pouze 12.162. Dle víry bylo koncem roku přes 17.000 pravoslavných, přes 16.000 katolíků a pouze přes 5000 mohamedánů. Analfabetické kursy navštěvovalo 3241 žáků. Obchodních škol je 6, do nich chodí 857 žáků, kteří stojí 253.810 K. V Sarajevě a Mostaru jsou průmyslové školy, ve čtyřech městech pokračovací běhy. Vyšší dívčí školy jsou 3 (Sarajevo, Mostar Baňaluka) s 555 žačkami; mimo to je 8 konfesionálních škol s 558 žačkami. Zemský ústav učitelský měl 83, katolická příprava 79, mohamedánská 60 žáků. Zemská gymnasia stávají 3 (Sarajevo, Mostar, Tuzla) s 1015 žáky, z nichž je 356 Chorvatů, 355 Srbů, 209 mohamedánů. Katolické gymnasium v Trávníku má 241 žáků. Františkáni vydržují 2 středoškolské ústavy se 156 internisty. Dvě reálky (Sarajevo, Baňaluka) vykazují 618 žáků. K vysokým školám se počítají dva kněžské semináře: katolický v Sarajevě s 11 a pravoslavný v Reljevu se 47 chovanci, a ústav pro mohamedánské soudce, na němž se vzdělává 28 posluchačů.

„Věstník Českých Professorů v čísle listopadovém (XVIII. 126) přináší zajímavou statistickou tabulku žactva německých a utrakvistických škol středních v Krajině a Přímoří, která křiklavě ilustruje spravedlnost rakouských vlád k Slovincům a Charvatům těchto zemí. — Tak utrakvistická jsou gymnasia: v Kranji s 298 Slovinci ze 302 žáků, I. lublaňské se 406 Slovinci a 2 Charvaty ze 412 žáků a gymnasium v Novém Městě (Novo Mesto) s 276 Slovinci ze 285 žáků. Zcela německá jest reálka v Lublani s 280 Slovinci a 1 Charvatem ze 488 žáků. Vedle toho mají Němci ryze německé gymnasium III. v Lublani pro 118 žáků (vedle 9 Němců) a v Kočevjich pro 116 žáků (vedle 12 Němců) To může být — ale pro 280 Slovinců lublaňské reálky zvláštní reálka slovinská zřízena býti nemůže. A pro 5 Němců na reálce v Idrii, pro 3 Němce na gymn. v Kranji, pro 18 Němců na nejsilnějším I. gymn. lubňanském, pro 1 (prosím: jednoho!) Němce na II. gymn. lublaňském a pro 7 Němců na gymn. v Novém Městě nemůže býti zrušen utrakvismus těchto středních škol! — Podobně stát vydržuje v Přímoří zbytečně aneb aspoň s velkou benevolencí tyto německé střední školy: gymnasium v Gorici pro 50 Němců ze 623 žáků (z nichž jsou 302 Slovinci a 5 Charvatů), reálku v témž městě pro 65 Němců ze 436 žáků (z nichž 162 Slov. a 6 Ch.), gymnasium v Pulji pro 55 Němců ze 166 žáků (z nichž 20 Slov. a 21 Ch.) reálku tamtéž pro 65 Němců ze 154 žáků (Sl. 5, Ch. 7), gymnasium v Terstě pro 172 Němců z 517 žáků (z nichž 173 Sl. a 19 Ch.) a reálku v témž městě pro 169 Němců ze 481 žáků (z nichž 89 Sl. a 11 Ch.) To může být — ale slovinské gymnasium v Gorici pro 302 žáky, slovinská reálka tamtéž pro 162 žáků a slovinské gymnasium v Terstě pro 173 žáků (nepočítáme-li všude ani Charvatů) nikoli!! Tak doslovně „Slovanský Přehled“ XII. číslo 3. Podotýkám pouze, že čísla se všude neshodují.

Uvažuje o těchto neblahých poměrech, jakož i tom, že dosud není ani v jedné krajině ani jedné úplně slovinské státní střední školy, usnesl se „Spolek slovinských profesorů“, jenž čítá 240 řádných členů a bojuje s úspěchem jak za zájmy stavovské, tak zvláště za poslovinštění středních škol, na schůzi dne 28. prosince 1910 v „Národním Domě“ v Lublani za předsednictví prof. dra Žmavce na těchto resolucích: 1. Žákům slovinských středních škol slovinská vysvědčení. 2. Na slovinských středních školách je systemisováno dosud příliš málo definitivních učitelských míst, vůbec jsou slovinské střední školy zle odstrkovány. — Důkaz tohoto bodu provádí prof. Vagaja matematicky. Na rakouských středních školách německých je poměr mezi definitivními učiteli gymnasijsními a supplenty takový, že přijde na 100 definitivně ustanovených profesorů pouze 17 suppletů, na vlašských středních školách 18, na chorvatských 25, na českých 27, na slovinských pak až 32 suppletů, zatím co na krajinských německých ústavěch na definitivních profesorů přijíjí pouze 10 suppletův. — 3. Na slovinských středních školách budiž zavedeno kreslení od ruky jako předmět závazný. 4. Matematiku vyučujme i ve vyšších třídách slovinsky. 5. Právě tak budiž vyučováno slovinsky též dějepisu a zeměpisu.

„**Družba sv. Cyrilla in Methoda**“ staví letos na šesti místech nové školy: u sv. Jakuba v Terstě třípatrovou budovu školní, ve Vodjičci vasi v Korutanech trojtřídku, v Gorici a v Studencich u Mariboru po dvojtřídce a dětské zahrádce, ve Škednju pak a v Horní sv. Marii Magdaleně u Terstu domy pro dětské zahrádky. Náklad na tyto nové budovy škol páčí se na 550.000 K.

R. L.

Literatura.

Jak žíti. — Kniha pro mladé lidi od Fr. W. Förstera. Zčeštil A. Ivan. Nákladem B. Melichara v Hradci Králové. 246 stran. — Cena 5 K.

Jsme povděční, že ve spoustě všelijakých knižních opor životních často nevalné a podezřelé ceny, objevila se kniha ceny trvalé, jejíž autor po zásluze i v časopise našem již byl oceněn. Vkusné nynější vypravení českého překladu odpovídá i vnitřní hodnotě knihy. Na inteligenci české — zejména na českém studentstvu jest, aby se četly tyto elegantně podávané rozpravy, jichž účelem jest zceliti povahu, líčiti slabost vůle, dovésti čtenáře k vytrvalosti a k přemáhání nízkých pudů. Vážným způsobem pojednává autor o otázkách pohlavních a za nejdůležitější preventivní sílu v životě pohlavním prohlašuje stud; cituje Montegazzu: „Všichni muži a zvláště mládež mohou dobrodiní čistoty zkusiti na sobě. Paměť je pohotová a houževnatá, myšlenky živé a plodné, vůle silná a charakter nabude energie, o které hýřilové nemají zdání. Žádné sklo nezabarvuje okolí barvami tak nebeskými jako hranol čistoty, jenž vrhá duhové barvy na veškeré věci na světě a dává blaženost, jež nemá stínu a nevybledá“. — Jak krásně řečeno! — Duchaplně probírá jednotlivé otázky kulturní a sociální, řeší i ženskou otázku v tom smyslu, že největší svobody a duševního rozvoje dodělají se ženy jen tehdy, zorganizují-li svými nejvlastnějšími vlohami a v nejvlastnějším svém působišti nová povolání životní a střediskem svého vzdělání, svého učení a práce učiní to, v čem muži zůstanou navždy pokolením slabým: totiž lásku, která nehledá, co je jejího. Přirozenost

žen netíhne za prací abstraktní, nýbrž konkrétní, tíhne za tím, co Ruskin nazývá duchem nekonečné, rozmanité a nekonečně platné pomoci. Proto by ženy měly soustřediti veškeré síly, aby vytvořily a vyvrcholily povolání, jež jsou takřka rozšířenou mateřskostí neb sesterskostí: totiž povolání osobní obsluhy, vedení domácnosti, výchovy, ošetřování a všeliké duševní, mravní a sociální pomoci. — Rozebíraje otázku časovou má odvahu — ač Němec — upozorniti Germány na okolnost, že každá jednotlivá rasa stává se života neschopnou, zapomene-li, kolik má k poděkování rasám jiným, a domýšlí se, že polovičitost její je čímsi celým zavírajíc oči před nezbytností doplňovati a vyrovnávati svoji jednostrannost součinností s jinými rassami. — Pouze ten může růsti, kdo se považuje za potřebna doplnění — pokora je cnost silných, domýšlivost je nehybnost, a rasa, která si namlouvá, že všechno dobré má ze sebe a všechno zhoubné odjinud, prodělává už těžkou krisi své kulturní existence. — — V knize nejsou staré pravdy jenom opakovány, ale s nového, světového stanoviska zdůrazňovány na základě praktického styku se skutečným životem. — Čeho tu však postrádáme, je, že se autor spokojuje v celé skoro knize s řešením všech oněch otázek jenom se stanoviska přirozeného rozumu a nedovolává se nikde náboženských citů ani myšlenek. Proč to činí? Sám praví v úvodě, že tak jedná proto, aby pro své závěry získal i ty, kdož víry pozbyli neb pochybují, každého inteligenta bez rozdílu víry neb nevěry. Kéž se mu to u každého čtenáře podaří! — Závěrečná úvaha o náboženství a charakteru psána je tak vroucně a přesvědčivě, že neváháme, budoucně celou ji otisknouti. — Kniha zaslouží, aby byla pilně a pozorně čtena hlavně těmi, pro něž je určena — mladými lidmi. Navrhněte k zakoupení do knihoven!

—hs—

Studium kandidátů učitelství má býti prohloubeno a rozšířeno. Ministerstvo kultu a vyučování svolalo anketu obeslanou 32 odborníky, na níž se jednalo o vydání nového zkušebního předpisu pro úřad učitelský, najmě ve směru pedagogicko-didaktickém. (V Lucemburku byl právě zrušen učitelský seminář a kandidáti učitelství budou se nadále vzdělávati vědecky na realném gymnasiu a odborně ve zvláštním kurse.)

Vyučovací jazyky na ruských školách vedle ruštiny jsou: polština, čeština, litevština, němčina, lotyšština, estonština, arménština, tatarština, kalmština a baziština. Návrh, aby v seznam vyučovacích jazyků vřaděná byla i maloruština, v dumě padl 172 proti 132 hlasům.

„Vychovatelské Listy“

:: vycházejí 25. každého měsíce, vyjma měsíce srpna a září. ::

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Ivančic. — Redakci vede Karel Tiray, katecheta v Ivančicích. — Týž přijímá všechny literární příspěvky. Za redakci a vydávání zodpovídá Robert Veselý ve Strážnici. — Administraci vede Fr. Zajíc, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. Expedici obstarává knihtiskárna Rob. Veselého ve Strážnici. Tamtéž se přijímají reklamace.

Všecky příspěvky se honorují.

Tiskem Roberta Veselého ve Strážnici.